

Τρία Παράδοξα του Εθνικιστικού Λόγου

Αλέξανδρος Σχισμένος

Δεν είναι η πρώτη, ούτε η τελευταία φορά που προσπαθούμε να διασαφηνίσουμε πλευρές του σκοτεινού μείγματος του εθνικιστικού φαινομένου. Ούτε είναι εδώ ο χώρος για να αναλύσουμε ή έστω να απαριθμήσουμε τις διάφορες και συχνά αντικρουόμενες ερμηνείες της λέξης «Έθνος», από τον Ρενάν, τον Φίχτε, τον Χέγκελ μέχρι τον Άντερσον, τον Γκέλνερ και τον Χομπσμπάουμ. Θα προσπαθήσω μόνο να εκθέσω εν συντομία τρία παράδοξα που βρίσκονται στον πυρήνα του εθνικιστικού λόγου. Χρησιμοποιώ τη λέξη «λόγος» με τη σημασία του *discourse*, ως μια δέσμη αλληλοεξαρτούμενων φαντασιακών σχημάτων και σημασιών και όχι με την υπερβατική ή λογική σημασία του *ratio*.

Οριοθετώ λοιπόν τον εθνικιστικό λόγο ως τον πρωτογενή λόγο που, ασχέτως από την δευτερογενή ποικιλία των μορφών, των εκφράσεων και των σχεδιασμών που συνιστούν το φάσμα του εθνικιστικού φαινομένου, συγκροτείται από την άρρηκτη συμπλοκή τριών επιμέρους φαντασιακών σχημάτων:

A) Της υποστασιοποίησης του γενικού όρου «έθνος», ως να επρόκειτο για συμπαγή οντότητα, συνεκτικό υποκείμενο με συγκεκριμένη βούληση και ιστορικό ορίζοντα, αλλά όχι προϊόν ιστορικής γένεσης. Αυτό διακρίνει τον εθνικιστικό λόγο από οποιονδήποτε εθνολογικό, εθνογραφικό, τέλος πάντων περιγραφικό λόγο περί έθνους.

B) Της πρωταρχικότητας της φαντασιακής οντότητας «έθνος» έναντι οποιουδήποτε άλλου κοινωνικού θεσμού ή σημασίας, συμπεριλαμβανομένης και της ατομικότητας. Αυτό διακρίνει τον εθνικιστικό λόγο από οποιονδήποτε ιστορικό, εξελικτικό, τέλος πάντων κοινωνιολογικό λόγο περί κοινότητας.

Γ) Της διαχρονικότητας της φαντασιακής οντότητας «έθνος», που

όμως δεν συνιστά α-χρονικότητα, καθώς το φανταστικό υποκείμενο «έθνος» τοποθετείται εντός της Ιστορίας. Αυτό διακρίνει τον εθνικιστικό λόγο από οποιονδήποτε θεολογικό, παραψυχολογικό, τέλος πάντων υπερβατολογικό λόγο περί ενότητας.

Βέβαια, ο εθνικιστικός λόγος δανείζεται στοιχεία και από άλλους, περιγραφικούς, ιστορικιστικούς ή κοινωνιολογικούς τύπους, ωστόσο είναι αποκλειστικότητά του η αναγωγή κάθε επιμέρους στοιχείου στον σημασιακό πυρήνα που μόλις περιγράψαμε, όπου κυριαρχεί η μεταφυσική εικόνα του έθνους ως πρωταρχικής, διαχρονικής υπόστασης.

Ως τέτοιος, ο εθνικιστικός λόγος αποτελεί τον ενοποιητικό ιστό των διαφορετικών ιστορικών παραγώγων του εθνικιστικού φαινομένου, των οποίων οι συγκεκριμένοι στόχοι και τα διακηρυγμένα προγράμματα παρουσιάζουν μία ποικιλία που καλύπτει ένα μεγάλο κομμάτι του φάσματος της νεωτερικής πολιτικής. Συχνά, οι μελετητές προσπαθούν να ταξινομήσουν τις διαφορετικές όψεις του εθνικισμού μιλώντας για πολιτικό εθνικισμό της υπηκοότητας, γαλλικού τύπου, για ρομαντικό εθνικισμό της καταγωγής, γερμανικού τύπου, συντηρητικό εθνικισμό της παράδοσης, εθνικοαπελευθερωτικό εθνικισμό της αντι-αποικιοκρατίας.

Όσον αφορά τον τελευταίο, πρέπει να σημειώσουμε emphaticά ότι ο εθνικισμός είναι νεωτερικό ευρωπαϊκό δημιούργημα και η ανάδυση εθνικοαπελευθερωτικών ή εθνικιστικών κινημάτων στις αποικιοκρατούμενες κοινωνίες υπήρξε κληρονομιά και σπορά αυτής ακριβώς της αποικιοκρατίας. Ο Φραντς Φανόν, για παράδειγμα, θεωρεί τη δημιουργία μίας «εθνικής κουλτούρας» [1] ως αναγκαίο όπλο για τη βίαιη αντίσταση στην αποικιοκρατία και ως εργαλείο για την αναγνώριση του δικαιώματος της ανεξαρτησίας από έναν κόσμο εθνοκρατών, την ίδια στιγμή που αναγνωρίζει την οικουμενικότητα του αντιαποικιοκρατικού αγώνα και τη διεθνικότητα της αλληλεγγύης των καταπιεσμένων.

Ιστορικοί, όπως ο Hroch και ο Χομπσμπάουμ, διακρίνουν ιστορικές φάσεις του εθνικισμού[2]:

- Μία πρώτη, καθαρά πολιτιστική, δίχως πολιτικές αιτιάσεις.
- Μία δεύτερη, όπου αρχίζει η δημόσια πολιτική προπαγάνδα.
- Μία τρίτη, όταν κατακτιέται μία ευρύτερη ή μαζική υποστήριξη και η αναρρίχηση στην εξουσία.

Επίσης, έχει τεθεί η διάκριση ανάμεσα σε μία πρώτη, εθνικοαπελευθερωτική φάση, όταν ο εθνικισμός προσπαθεί να συνδεθεί με το αίτημα της αυτοδιάθεσης, μία δεύτερη, αλυτρωτική φάση, όταν ο εθνικισμός ενός ανεξάρτητου κράτους αναζητεί «χαμένες πατρίδες», μία τρίτη, επεκτατική φάση, όταν ο εθνικισμός ενός ανεξάρτητου κράτους κατακτά ευρύτερες περιοχές.

Η ελληνική ιστορία προσφέρει παραδείγματα της πρώτης φάσης, με τον εθνικισμό να επιβάλλεται ως κυρίαρχη ιδεολογία από τους Φαναριώτες και τους Ευρωπαίους ρομαντικούς στον εξεγερμένο πληθυσμό (σε αντιπαράθεση με το παμβαλκανικό, διεθνικό κάλεσμα του Ρήγα) και της δεύτερης, με τις τραγωδίες της «Μεγάλης Ιδέας», ενώ παραδείγματα της τρίτης φάσης προσφέρει η ιστορία ισχυρότερων κρατών, όπως της φασιστικής Ιταλίας ή της ναζιστικής Γερμανίας.

Ο Marcel Gauchet [3] παρατηρεί πως, καθώς το επεκτατικό όραμα της ναζιστικής Γερμανίας φάνηκε να πραγματοποιείται, η αντίθεση μεταξύ της εθνικιστικής και ρατσιστικής αρχής της Γερμανικής 'φυλετικής υπεροχής' και της αυτοκρατορικής αρχής της κυριαρχίας επί ετερογενών πληθυσμών και εκτεταμένων εδαφών, έγινε αυτοκαταστροφική, καθώς η ρητή άρνηση της ενσωμάτωσης έτερων πληθυσμών ενέπνευσε κτηνώδη προγράμματα αποικισμού, εξόντωσης και εκμετάλλευσης και, αντιστοίχως, τεράστια κοινωνικά κινήματα αντίστασης.

Σε αυτή την αντίθεση φανερώνεται ένα από τα παράδοξα του εθνικιστικού λόγου, που προκύπτουν από την εγγενή αντιφατικότητα των στοιχείων που συνθέτουν τον σημασιακό του πυρήνα, ο οποίος, όταν οι αντιθέσεις του κορυφωθούν σε οριακές αντιφάσεις, καταρρέει ενδογενώς.

θα μπορούσαμε ίσως να ανατιμήσουμε τη βασική αντίθεση μεταξύ της ερμηνείας του έθνους ως πολιτικής κοινότητας και της ερμηνείας του έθνους ως προαιώνιας καταγωγής, σαν αντίθεση μεταξύ μίας σχεσιακής και μίας ουσιακής σύλληψης του έθνους. Η σχεσιακή σύλληψη ερμηνεύει το έθνος ως σύνολο κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων που εξελίσσονται και προσαρμόζονται σε δυναμικές και συσχετισμούς ευρύτερων, διεθνικών, πεδίων. Η ουσιακή σύλληψη ερμηνεύει το έθνος ως προαιώνια κοινότητα φορτισμένη με ένα απώτερο πεπρωμένο, που αντιμάχεται ή συμπληρώνεται με παρόμοια πεπρωμένα στο πλέγμα της ανθρώπινης Ιστορίας.

Και η ουσιακή και η σχεσιακή σύλληψη αποτελούν φαντασιακά σχήματα που εμφορούνται από ερμηνευτικές αντιφάσεις, καθώς και τα δύο θέτουν συγχρόνως ένα αίτημα εκκοσμίκευσης, αφού υποτίθεται πως το έθνος εκδηλώνεται εντός της Ιστορίας, μα και ένα αίτημα αιωνιότητας, αφού υποτίθεται πως το έθνος διατηρείται μέσα στο χρόνο, είτε ως σταθερή ουσία είτε ως αυτό-εκτυλισσόμενο σύνολο σχέσεων. Και τα δύο σχήματα διαπλέκονται και τροφοδοτούν τον εθνικιστικό λόγο, που συγκροτείται ως ριζική άρνηση των πολλαπλών ερμηνειών και ως αποκλειστική κατάφαση μιας φαντασιακής ενότητας.

Επίσης, και τα δύο σχήματα μεταβιβάζουν στον πυρήνα του εθνικιστικού λόγου τις εγγενείς τους αντιφάσεις, και επίσης παράγουν μία νέα αντίφαση, την αντίφαση της μεταξύ τους διαπλοκής και σχέσης, καθώς παρουσιάζονται ως συνάμα αλληλοσυμπληρωματικά και αλληλοαποκλειόμενα, σαν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, που η μία αποτελεί την άρνηση της άλλης.

Έτσι, μπορούμε εν συντομία να διακρίνουμε τρία παράδοξα εντός του εθνικιστικού λόγου:

Η αντίθεση μεταξύ εξωτερικού και εσωτερικού, γίνεται αντίφαση, καθώς ο εθνικισμός ζητεί ταυτόχρονα να απομονώσει και να ομογενοποιήσει το εσωτερικό του, υψώνοντας αδιάβλητα σύνορα, μα και να το επεκτείνει και να εξουδετερώσει το εξωτερικό του, επεκτείνοντας τα σύνορά του και καθιστώντας τα μεταβλητά και

σχετικά. Το αίτημα της εσωτερικής ομοιογένειας ανταποκρίνεται στο ουσιακή σύλληψη, ενώ το αίτημα της εξωτερικής ανομοιογένειας, δηλαδή της υποβάθμισης του εξωτερικού ως κατώτερου, αφομοιώσιμου ή εξουδετερώσιμου ανταποκρίνεται στη σχεσιακή σύλληψη, που αναγνωρίζει μία ιεραρχία εθνών.

Ωστόσο, αν κοιτάξουμε από άλλη προοπτική, το αίτημα της εσωτερικής ομοιογένειας αναγνωρίζει το πρόβλημα που θέτει η σχεσιακή μεταβλητότητα, την οποία ζητεί να εξαλείψει, ενώ το αίτημα της εξωτερικής ανομοιογένειας αναγνωρίζει τα άλλα έθνη ως ουσίες/υποστάσεις, κατώτερες μα εξίσου διαχρονικές, όσο και το εν λόγω, οικείο έθνος.

Η προαναφερθείσα αντίφαση εξωτερικού/εσωτερικού αντανakλάται στην αμφιθυμία του εθνικιστικού λόγου απέναντι στην ερμηνεία του συνόρου, που τίθεται ταυτόχρονα ως αμετάβλητο, αλλά και ως μεταβλητό. Παρομοίως, η δευτερογενής αντίθεση εχθρός/φίλος γίνεται πρωτογενής αντίφαση. Καταρχάς, στο εσωτερικό, ο φίλος και ο εχθρός αναγνωρίζονται ουσιακά, ως συνυπόστατος με το έθνος ή ως αποκομμένος από το έθνος, ενώ στο εξωτερικό, ο φίλος και ο εχθρός, ενσαρκωμένοι σε άλλα έθνη, είναι μεταβλητές σχέσεις που προκύπτουν από συναρτήσεις ισχύος.

Ωστόσο, κατά δεύτερον, τίθεται ένα όριο στην αφομοίωση του φίλου ή την εξάλειψη του εχθρού από την ίδια την εξ ορισμού αδυνατότητα του εθνικιστικού λόγου να διεκδικήσει την οικουμενικότητα. Καταδικασμένος να είναι ένας λόγος στενής και έγκλειστης μερικότητας, ο εθνικιστικός λόγος ζητεί να υπερβεί την μερικότητα μέσω της κατάκτησης και της καρκινικής αναπαραγωγής της εσωτερικής του ομοιογένειας, χωρίς όμως να φθάνει παρά μέχρι τη σύγκρουση και την κατάρρευση.

Το έθνος συγκροτεί ένα ασαφές και μεταφυσικό πεδίο ανάμεσα στα απτά και εμπειρικά πεδία του τοπικού, που έχει να κάνει με το βίωμα, και του καθολικού, που έχει να κάνει με την αναγνώριση, ένα πεδίο ορφανό, πραγματικά αποκομμένο από κάθε ρίζωμα. Ως τέτοιο, δημιουργεί τη δική του φαντασιακή αυτοαναφορά, έναν κλειστό βρόχο παλινδρόμησης, που καθιστά κάθε λόγο που

αφορμάται από αυτό αυτοαναφορικό και αντιφατικό. Ενώ το έθνος προβάλλεται ως ύψιστη ολότητα και ενότητα, ταυτόχρονα αναγνωρίζει πως αυτή η ολότητα και η ενότητα είναι απλώς μία ανάμεσα σε άλλες. Το αίτημα της μοναδικότητας είναι εξ ορισμού αδύνατο να πληρωθεί, αφού είναι αδύνατο το έθνος να καλύψει όλον τον ορίζοντα, όπως φαντασιακά ισχυρίζεται μία αυτοκρατορία ή μία θρησκεία.

Παρότι ζητεί το ρίζωμα και την πραγμάτωση του στην Ιστορία, ο εθνικιστικός λόγος είναι εντελώς μετέωρος και ουσιαστικά μισεί τα πραγματικά τεκμήρια του παρελθόντος.

Ζητεί να καταστρέψει τα τεκμήρια της πραγματικής Ιστορίας, η οποία πάντα μας παρουσιάζεται ως ανομοιογενής και ασυνεχής, προς όφελος ενός φανταστικού, μυθικού παρελθόντος, ομοιογενούς και συνεχούς. Η αναγωγή του ιστορικού χρόνου στην ουσιακή σύλληψη του έθνους τον καταργεί ουσιαστικά ως ιστορικό χρόνο, δημιουργεί μία ψευδοϊστορική αφήγηση ενός μυθικού παρελθόντος.

Όπως εξάλλου παραδέχεται με διαύγεια ο Ρενάν: «Η λήθη και, θα έλεγα, το ίδιο το ιστορικό λάθος, είναι ένας παράγοντας ζωτικός για το σχηματισμό ενός έθνους και έτσι η πρόοδος των ιστορικών σπουδών είναι συχνά ένας κίνδυνος για την εθνότητα»[4] . Ο ιστορικός μύθος, η καταστροφή της τεκμηριωμένης ιστορικής έρευνας, είναι ζωτικός για τον εθνικιστικό λόγο και για την ίδια την εθνογένεση, καθώς η μετέωρη και αφηρημένη έννοια του έθνους δεν έχει κανένα άλλο ρίζωμα πέρα από τον ίδιο του τον ιστορικό μύθο της ουσιακής συνέχειας. Ο οποίος μύθος απέχει τόσο από τη βιωμένη εμπειρία και το κοινωνικό συναίσθημα που πρέπει να εντυπωθεί με βίαια μέσα στο κοινωνικό φαντασιακό, με σκληρά προγράμματα εκπαίδευσης, στράτευσης και πολιτικής προπαγάνδας.

Ο Καστοριάδης παρατηρεί πως το έθνος εκπληρώνει μία διαδικασία ταύτισης ακριβώς «μέσα από αυτή την τριπλά φαντασιακή αναφορά σε μια ‘κοινή ιστορία’ – τριπλά διότι αυτή η ιστορία είναι απλώς παρελθόν, διότι δεν είναι και τόσο κοινή και τέλος,

διότι τα στοιχεία της εκείνα που γίνονται γνωστά και χρησιμεύουν ως στήριγμα αυτής της κοινωνικοποιητικής ταύτισης μέσα στη συνείδηση των ανθρώπων, έχουν μυθική υπόσταση κατά το μεγαλύτερό τους μέρος»[5].

Παρότι ο εθνικιστικός λόγος αναφέρεται διαρκώς σε μία ιστορική συνέχεια και ένα απώτερο παρελθόν, αυτή η ιστορία και αυτό το παρελθόν είναι εξ ορισμού πλαστά.

Αυτό επιτρέπει από τη μία στον εθνικιστικό λόγο να οικειοποιείται πλαστά ιδεολογήματα, πρόσφατους αναχρονισμούς και σύγχρονα στερεότυπα, ανάγοντάς τα στον, διαρκώς ανακατασκευασμένο, διαρκώς επικαιροποιημένο, εθνικό μύθο του ομοιογενούς παρελθόντος. Από την άλλη, αυτό τον καθιστά εξαιρετικά ευάλωτο στην πραγματική ιστορική έρευνα, στο ίδιο το ιστορικό ερώτημα και την κριτική στάση που εμπνέει τη μελέτη της ιστορίας.

Ζητώντας να στηρίξει τον μύθο στην ιστορία, ο εθνικιστικός λόγος είναι αναγκασμένος να κατασκευάζει πλαστά τεκμήρια, αλλά κατασκευάζοντάς τα, εκτίθεται στη δημόσια κριτική και στην πραγματική ιστορική κίνηση. Προκειμένου να καταργήσει την κοινωνικοϊστορική κίνηση επικαλείται μία ψευδοϊστορία, αλλά έτσι αποτυγχάνει να εξουδετερώσει την ιστορική μελέτη ή την ανάγκη της ιστορικής νομιμοποίησης.

Ταυτόχρονα, ο εθνικιστικός λόγος ζητεί να θεμελιώσει ένα προδιαγεγραμμένο μέλλον σε αυτό το πλασματικό παρελθόν, να θέσει το όραμα μιας μυθικής μελλοντικής ασυνέχειας (η μυθική ασυνέχεια της πραγμάτωσης της 'Μεγάλης Ιδέας') πάνω στο φαντασιακό έδαφος μίας αδιάρρηκτης συνέχειας, εξίσου μυθικής.

Η αμφιταλάντευση του εθνικιστικού λόγου ανάμεσα στην αιωνιότητα της ουσίας και την ιστορικότητα της σχέσης, παραπέμπει επίσης στην αμφιταλάντευσή του ανάμεσα στην εκκοσμίκευση και τη θρησκευτικότητα. Ζητεί να επενδύσει τις φαντασιακές του σημασίες με τον θρησκευτικό μανδύα του ιερού, μα παράλληλα είναι αναγκασμένος να αναζητήσει και να

θεμελιώσει αυτό το ιερό μέσα στην Ιστορία. Δίχως καν να έχει το δικαίωμα προσφυγής στην οικουμενικότητα, ζητεί μία παράλογη ιεροποίηση του μερικού, μία παράδοξη απεριόριστη επέκταση του μερικού, μία α-νόητη θεμελίωση του μυθικού στην Ιστορία.

Σε αυτό το σημείωμα προσπάθησα να αναδείξω τρία παράδοξα που εμπεριέχονται στον ίδιο τον πυρήνα του εθνικού και εθνικιστικού λόγου, στην ίδια τη σύλληψη της ασαφούς, γενικής και περιγραφικής έννοιας της ‘εθνότητας’ ως διαχρονικής και ενιαίας υπόστασης. Φυσικά οι αντιφάσεις που παράγουν τα παράδοξα ακυρώνουν κάθε αίτημα εγκυρότητας, συνέπειας, σοβαρότητας του εθνικιστικού λόγου στο επίπεδο της θεωρίας. Η εξάρτηση του εθνικιστικού λόγου από πλασματικές ιδεοληψίες τον καθιστά εγγενώς ψευδή, εξ ορισμού αντι-αληθή και σκοταδιστικό.

Είναι οι πρακτικές που εμπνέει, η δολοφονική και βάρβαρη επιρροή του, ο ριζικός αντι-ανθρωπισμός του, που πραγματώθηκε σε απάνθρωπους θεσμούς και καθεστώτα, που τον καθιστούν άξιο προσοχής.

Τα τρία παράδοξα τροφοδοτούν μύριες χίλιες νευρώσεις, αγκυλώσεις και παραλογισμούς του εθνικιστικού λόγου, που πραγματώνονται σε ψυχωτικές, αντικοινωνικές, σαδιστικές, δολοφονικές, αυτοκαταστροφικές, ταπεινωτικές νοοτροπίες και πράξεις. Όλοι οι μεγάλοι εθνικοί πόλεμοι του 20ου αιώνα και οι πρωτοφανείς μορφές φρενίτιδας και φονικού παραλογισμού που έφεραν, εγγράφονται στο πεδίο του εθνικιστικού λόγου και της μεταφυσικής του Έθνους.

Τα πρόσφατα συλλαλητήρια για το ‘μακεδονικό’ σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, η θλιβερή κατάντια των συμμετεχόντων, το γελοίο θέαμα συνολικά και οι επιμέρους γραφικότητες, ήταν απλά το πιο ανόητο και κενόδοξο προσωπείο του κτήνους που τρέφεται, όχι από τις αντιφάσεις του, αλλά από την απάνθρωπη βία που γεννά.

Παραπομπές:

- [1] Fr. Fanon, Της γης οι κολασμένοι (Αθήνα: εκδ. Κάλβος, 1971), σσ. 180-212.
- [2] E. J. Hobsbawm, Έθνη και εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα, (Αθήνα: εκδ. Καρδαμίτσα, 1990) σσ. 25-26.
- [3] M. Gauchet, Η άνοδος της δημοκρατίας III (Αθήνα: εκδ. Πόλις, 2012).
- [4] E. Renan, Qu' est-ce que c'est une nation?, (Παρίσι, 1882), σσ. 7-8.
- [5] Κ. Καστοριάδης, Η φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας (Αθήνα: εκδ. Ραππα, 1981), σελ. 220.
-

The Pastoral Politics Of Facebook

Alexandros Schismenos

A cloud is haunting the world, the Internet cloud.

When, on February 1848, the Communist Manifesto by K. Marx and Fr. Engels was published, the labor movement, especially in England, where the incendiary book was printed, already had an experience of decades of struggle and had already created self-organized democratic structures of self-education and collective action. The two radical writers recognized a “spectre” that haunted Europe in the activity of social movements, the rise of radical politics and the insurrectional dynamics that, in the same year, 1848, gave birth to the revolutionary surge called “The People’s Spring” that shook the foundations of European political authorities. The Communist Manifesto did not create this movement, but it was

part of this movement, an attempt to incorporate the new revolutionary imaginary significations into a new normative schema, in terms of a “scientific” philosophy of history with a messianic aspiration, which claimed the ability to predict the future of social-historical dynamics, effectively obscuring the social-historical. Carl Von Clausewitz noted that strategic manuals always come after the end of the battle[2]. But is this also the case with political manuals?

If we consider the Communist Manifesto as an archetypal example, we can see it as a rather distorting mirror, where the activities of its contemporary social movements were refracted through the lens of theory on the temporal horizon of history and, beyond that, on the transcendent horizon of eternity. From this transcendent, ultimate, immovable, imaginary horizon, within which human creativity is reduced to “the laws of history”, theory derives its normative character. In this way, the Communist Manifesto became an authority in itself, a set of principles for political action, the beginning of a new causal chain of motives, intentions, and planning that cannot be understood without reference to it. Prior to *Das Kapital* and in anticipation of *Das Kapital*, the Communist Manifesto obtained, by imposing a revision of the past in terms of a prophetic confidence proclaimed in the present before the future, the paralyzing force of a sacred document.

On February 2017, another manifesto was released, which at first seems to have nothing in common with the Marxist document. It was the Facebook Manifesto, written by the creator and founder of the dominant social network, the young multi-millionaire Mark Zuckerberg.

Unlike the Communist Manifesto, the Markian Manifesto (let’s call it like the Gospel) did not have a problem of distribution nor printing costs. It was not addressed to the working class, or to some local / regional society, but to the whole of humanity directly. There was no restriction of

distribution or reproduction, since it was shared with 1.9 billion people / users of the medium. It does not threaten the ruling elites or the ruling class, at least explicitly. It did not come out of the streets and the people nor does it refer to the streets and the people, but from the highest peak of the social pyramid, some Manhattan penthouse. It is not going to be banned, nor is it going to be transformed into a sacred document.

Yet, in essence, it is inspired by similar motives, namely the imposition of a normative schema on a diverse new social phenomenon, in order to reshape it into a political instrument. Like the Communist Manifesto, it uses descriptive terms in a regulative manner and refers these regulations to a necessity abstractly attributed to history. Like the Communist Manifesto, it aspires to start, through regulation and central planning, new social processes and actively influence the dynamics of social relations. And to transform, to put it schematically, the social interactions of active people into the political capital of a collective organization, in our case, Facebook.

Is it worth taking such a move seriously? Zuckerberg is neither Marx, nor Engels, and Facebook is not a movement, but digital media have proven and prove every day, at least since the global crisis of 2008 , that they are tools of unpredictable political influence. The current president of the United States, D.J. Trump, said on March 16, 2017 that if there was no Twitter, he would not have been elected and it is possible that the same medium will bring his downfall as well.

But besides the ridiculousness, the admission that the most powerful political seat in the world can be hijacked with a series of nonsense in 140 characters has its own significance. Traditional systemic political mechanisms were the last to understand, after the Trump election and amidst a cyber war in which U.S. institutions are under attack by espionage, leaks and revelations, the fact that we live in the digital era. We

understood it during the December 2008 riots in Greece, when rebellious students were communicating via SMS, but it was understood worldwide in 2011, during the Occupy World Movement and the Arab Spring, social outbursts that spread through the Internet. What we called an ontological revolution[3], is the creation of a new ontological field for the projection of social imaginary significations, for the dissemination of knowledge, for the reconstruction of the individual self-image and the formation of imaginary communities. The digital world expands in every social field, through individual activity diffused on a quasi-universal level, and constitutes a virtual social sphere, a digital magma of visualized significations associated with reality in terms of information transmissibility and user interconnectivity.

As the traditional forms of political representation and identity politics collapse, new social imaginary identifications emerge on the Internet, which, under the schema of cinematic nostalgia[4], are formulated not in reference to social reality but to virtual constellations of figurative symbols, where truth values are relative, where falsification and verification are not valid, since propagation time has been shortened so much that each independent information becomes a quasi-undifferentiated element in a continuous information flow. Not only is communication time condensing, but the space of information dissemination expands indefinitely, as much as the possibility of global instantaneous dispersion is realized.

The metaphysics of Cyberspace consists in the fact that while this space seems infinite as it expands from within in proportion to the creation of web pages, it is also a space without extent, without distance. We have the dual invention of a spatial time where the past is constantly present and a chronological space where extent and distance is absent.

The global temporality that is formed in and through the Internet is at the same time synchronic and diachronic, but

not in accordance to social time, which is essentially local. Direct accessibility flattens the critical significance of information within a continuous flow, where information sets can be articulated into pseudo-narratives, and where it is the quantity of information that ultimately constitutes a quality of meaning, however absurd. The fundamental properties of the Internet, speed and condensation express precisely this principle of expansion through contraction.

Without a common criterion of value or truth, which, in the non-digital world, is offered, at least partially, by the social-historical reality and the real limitations imposed by society as the “objective” (in the sense that it transcends subjectivities) world and by the “objective world” itself as nature, the only criterion of value remaining is popularity.

At the same time, every marginal idea, either radical and liberating or reactionary and obscurantist, shares now an ability of propagation, previously limited to the dominant discourse, so that every individual or group share, at least in theory, the same potential public audience, that is, the whole of digital humanity. Without proof of validity, validity is gained and lost through the flow of information itself, contrary to what happened when the dissemination of information depended on the validity of the source. New funding tools, such as crowdfunding, available on the “visible” public surface of the Internet, offer opportunities to projects that would be hopeless. This visible public surface seems unlimited in range but is limited in scope, as a small part of the whole Internet, under which the invisible areas of the Deep and Dark Web lie.

This situation offers countless possibilities for worldwide spreading of “fake news”, multiplying their influence in accordance to the disintegration of traditional institutions. As one should expect, the digital time of information flow quickly drew the political time of decision-making to its immediate and momentary pace, since information has a power of

authority. But now it is not the legitimate or verified information which allow established authorities to plan for the future, nor the distorted information of the official propaganda mechanisms which allow authorities to manipulate the present, but information itself as a form of authority, information itself as a mechanism of regulation or deregulation, diffused to all points of the horizon, reconstructing the past and deregulating the future. It does not seem so important anymore to correlate information with some external reality if information can shape realities, creating alternative narratives.

As we know, social-historical temporality is always open to interpretations, since the social-historical is the field of every interpretation, and that makes the past as fragile as the future, conditioned by the present.

In the social media, time, if measured by information, is never crystallized to an inaccessible past, but the past is constantly present. Facebook recently introduced a "legacy" function that allows friends and relatives to manage, to inherit, the Facebook profiles of their recently deceased. Each user can appoint a friend as his/her page manager in case he/she dies, and if this fashion expands, in the immediate future, each user may become a memory bank himself/herself, a cloud of dead avatars around the star of the living user. At the same time, however, this living user, guardian and heir of the future, of an entire digital ancestral community, may see his/her digital influence multiply accordingly, since he/she will be the guardian of the most lasting memory invented by humanity, the digital profile. Which, being composed by fragments of the user's self-image and his/her interaction with other users, constitutes both a self-exposition and self-concealment, a self-reconstruction not limited by the body and the directness of actual human presence.

Multi-billion social media companies exploit a new kind of capital, the communication of the users themselves. Facebook

now has a vast net worth capital, but it does not depend on the production of a product or the participation in an investment but on the activity of its users. Use value is exchange value in this field and the product, which is communication itself, is provided by the user. The product is the user himself, since profit is essentially generated by inter-subjective communication. This capital is inherently profitable, as its surplus value is net worth value, generated not by the exploitation of overwork, that is, the exploitation of the working part of individual time, but by the exploitation of recreation, that is, the exploitation of the "free" part of individual time. If all users decided to abstain from the medium, Facebook would collapse together with its net worth capital. The ability of the medium to generate profit equals the ability of the medium to generate communication, that is, the ability of the medium to form a community, a capacity that depends on each user individually, since Internet communities are imaginary communities of subjective identification, i.e. fragile. These imaginary communities cannot fully integrate the person. This makes every imaginary digital community fragile, but with strong penetrative dynamics, circulating from the private space to the public without the risk involved in any personal physical participation in the physical public space.

On Facebook everything is recorded, while face-to-face conversations are not. But Facebook users are much more prone to misunderstandings, pompous opinions and insults than they would be in a face-to-face confrontation. It seems that the instinct of danger is primarily physical, or ultimately, that we are more ashamed before the presence of the others than before our face mirrored on the screen.

Let's go back to the Markian manifesto, which was duly noted in the U.S. where social media were used to "crush" politics. Let us simply point out that this would not have been possible without the devaluation of traditional political institutions

and norms. As it would not have been possible without the globalization of the economy, the expansion of the doctrine of growth, and the sense of a social and moral degradation that irreparably weakened the “tradition of authority” of modernity.

The founder of Facebook seeks to fill the power vacuum that opens up beneath the broken bridges between authority institutions and social reality, in a more modern manner than the strategy used by Trump and the alt (ernative) far right. He sees the medium as an instrument for substituting the institution and proposes to complete the colonization of institutions by digital media, replacing the institution with the instrument, re-defining politics in terms of digital communication.

His manifesto[5] begins as follows: “To our community. On our journey to connect the world, we often discuss products we’re building and updates on our business. Today I want to focus on the most important question of all: are we building the world we all want?”

He goes to present his own, simplistic, philosophy of History, which is a story of communication. “History is the story of how we’ve learned to come together in ever greater numbers – from tribes to cities to nations. At each step, we built social infrastructure like communities, media and governments to empower us to achieve things we couldn’t on our own.”

Let’s briefly examine this point. First of all, the historical hierarchy that Zuckerberg proposes, placing the community first, the medium of communication after, the government at the end, is the schema of a simplistic metaphysics of history as progress. But this reveals his ambition. He addresses an existing community as the owner of the dominant medium clearly aspiring to governance: Facebook’s upgrade to an institution of social association and co-ordination of social action alongside and beyond traditional institutions.

Hence the correlation of community, media, and government under the class of things that help us achieve things that we could not achieve “alone”.

To which community is the manifesto addressed? What does “our community” mean? Obviously it means Facebook users in total. But is this community similar to the community, let’s say, of newspaper readers? Obviously not . Because newspapers offer content not produced by the public itself but by journalists who are (supposedly) judged by public opinion in the public domain and must provide evidence to support the facts, so that newspapers (supposedly) constitute an essential part of modern public space and public time without taking up or replacing public space and public time.

However, social media have no content, but just a function. The content is created by the user of the function without the need of evidence, the content is given by the users, the public audience themselves are the authors and the readers. So every imaginary digital community is both private and public at the same time, and every user is both an individual and a member of the community in an indeterminate manner, while the only criterion is not deliberation, but popularity. Thus, the essential part of public consultation that (supposedly) newspapers serve, that is, keeping the public informed and authorities checked, is further degraded.

Therefore, the Facebook user community, defined as the set of social media users, is a community of functional, tautological identification, without any specific moral or political or cultural content. It is therefore a community that is potentially universal in the most trivial sense. Potentially, but not actively.

Zuckerberg understands that and tries to take advantage of the situation by equating Facebook’s community to the global community. “In times like these, the most important thing we at Facebook can do is develop the social infrastructure to

give people the power to build a global community that works for all of us.”, he declares. That is, through Facebook, Zuckerberg aspires to reshape the existing global digital community into a political global digital community, a community that works in common for common purposes. But we have already noticed that the absence of common goals, beyond the common purpose of promoting individual purposes through a universal communication tool, is what makes the Facebook community a global, if trivial, one.

Let us also notice that this community, defined as a global community, seems to exceed and overlap every society by reversing the classical distinction between community (*Gemeinschaft*), defined by common ethics and customs, and society (*Gesellschaft*), defined by impersonal institutions.

Does Zuckerberg’s proposal provide any place for a digital democracy? It should be clear from the above that no. How does he visualize the social infrastructure he will offer? He introduces new features in Facebook software that will allow the creation of “meaningful groups” around social and political demands in particular regions. The application will connect people who are interested in related issues and live in a particular area, around a common goal, aspiring to link these imaginary communities to their local territorial terrain. So, of course, it localizes activity inversely, as this function also works as a classification and identification of regions. The members of such a community are certified as residents of a region, *ex post*.

And of course, these local digital meaningful communities are organized not around some collectivity, but around a personality, since the individual is the only inalienable element and the vector of the essential dynamic of the medium. This person is called the “leader” and acts as a user / node around whom the regional community is formed within the expanded global user community. As we can see, the dominant oligarchical schema of political representation is kept

intact, and Facebook paves the way for the campaigns of the political “leaders” of the future.

Facebook, a private digital communications company, a privately-owned company that does not generate nor create anything, explicitly aspires to become the model of the political institution of the future. Zuckerberg aspires to regulate the uncontrolled activity of trolls, false news, information and chatting for the explicit purpose of controlling the uncontrolled actual political and social movements by integrating them into a regulatory model of digital communication. In a peculiar manner, he combines Alexander Hamilton’s centralist governance programme with Jurgen Habermas’ communicative democracy project.

Let us not fall into the trap of Zuckerberg, who wants to further exploit social media communication in order to create a form of governance under a single company, which, like the Catholic clergy and the Communist party before, displays the abusive claim that it represents mankind.

So let’s not laugh at the initial parallelism of the Communist Manifesto with the Facebook Manifesto. It is better to see how the latter intersects with central political issues that emerge in the struggle for free public space and space on a global horizon. That is,

(a) the issue of political representation and democratic deliberation, which Zuckerberg degrades to a technical and functional procedure.

1. b) the issue of the commons that Zuckerberg obscures, by defending the means of communication itself but not the right to free communication.
2. c) The issue of the institution of the political community that Zuckerberg identifies with the community of Facebook users, that is, the community that he himself, like another baron, exploits for his own

personal profit.

In other words, the result of the Zuckerberg Habermasian-Hamiltonian hybrid would not create a global digital democracy, (a global “digital democracy” is an obscure idea in itself, since democracy requires the actual presence of the individual and roots in locality) as he declares, but some global digital neo-feudalism with himself on the throne, corresponding to the global economic neo-feudalism. Perhaps Zuckerberg’s Manifesto will become a historical joke, as opposed the Communist Manifesto. However, they share the same ambition, the ambition to regulate the future, and both texts can be classified in the tradition of pastoral politics.

[1] This article was originally published in Greek, in the Kaboom journal (issue 2, May 2017). See also: <https://kaboomzine.gr/kaboom-2-contents/>

[2] C. Von Clausewitz, Vom Krieg, III, Strategie, 72

[3]

<https://www.socratesjournal.com/index.php/socrates/article/view/146>

[4]

<https://www.socratesjournal.com/index.php/socrates/article/view/109>

[5]<https://www.facebook.com/notes/mark-zuckerberg/building-global-community/10154544292806634/>

Direct Democracy, Social Ecology and Public Time

Alexandros Schismenos

One could argue that since the dawn of modernity, humanity is in a situation of constant crisis. Today, however, we find ourselves amidst a nexus of crises, economic crisis, political crisis, ecological and anthropological crisis, while the human environments' very existence is threatened. The privatization of public space, under the false identification of public and state, transforms social geography and the public architecture of life. We also witness the end of national politics under the grid of transnational networks of power, combined with a revival of nationalistic rhetoric as a means of manipulating populations.

In our attempt to clarify this broader and more diverse crisis, this crisis of significations which we experience at the beginning of the 21st century, it may be useful to delimit, schematically, some areas of its manifestation, while the globalization of power and market mechanisms spreads the net of bureaucratic capitalism across the globe and stretches it to its limits, internally and externally.

Internally, because the system waives the requirement to provide a coherent meaning for the populations it dominates, deregulating the processes necessary for social cohesion, which also ensured the psychical internalization of the norms and the purposes of the system by the majority.

Externally, because the system itself, which was never actually controlled or regulated, is unable to fulfill both its general purpose (which is inherently irrational and incomplete), namely the unlimited dominance of rationalistic control and capital growth, and the specific interests of the

semi-clustered groups, elites and coalitions that make up the power network of globalized bureaucratic capitalism, a fraction of which was revealed via the Panama papers.

Above all, the system meets the natural limit, the exhaustion of the available resources, both environmental and human. Besides its unlimited ambition, there is a destruction limit on the brink of which we walk blindfolded, the brink of natural disaster, environmental disaster, social disaster, and even nuclear disaster. The whole range of nightmares and dystopias stand like potential realities before us.

The most recent and visible aspect of the multifaceted crisis of significations is the economic crisis that apparently began in 2008 with the bust of the mortgage bubble in the United States, a bubble whose creation, however, must be placed at least in the 1970s, the era of the oil crisis of OPEC (1973), of the total surrender of the once strong North American trade unions, and the beginning of Reagan-Thatcher's 'conservative counter-revolution'

The main feature of this 'conservative revolution' was the triumph of closed interest groups that promoted the most predatory and aggressive doctrine of capitalism, the extreme neoliberalism of the Chicago School and Milton Friedman. This meant that State authorities swiftly and voluntarily abolished the financial regulation tools that formally kept multinational private capital into check. It also meant the adoption of the "Shock Doctrine", as described by Naomi Klein, for the subjugation of societies and the dismantlement of organized labor.

At the same time, it meant the privatization of public space, which, strengthened by the consummation of personal time, led to a rapid psychical internalization of the significations of consumerism and market individualism, starting an age, as Castoriadis labeled it, of insignificance. The emergence of huge megacities smothered the urban public space under a

network of commercial zones and the basis of societal cohesion, the spirit of community, withered away. When community between people vanishes, the communal bond between nature and society is shattered.

The dawn of the 21st century was marked by the rupture of the bubble and the violent overcoming of insignificance, by the implementation of neoliberal policies on a supranational level, by the ascending of international financial organizations to a central decision-making level, the violent dissolution of local communities and the expansion of the privatization of public space and personal time. But this attack was also met with successive revolts, the awakening of a universality of solidarity and resistance, the creation of imaginary communities and the spreading of the concept of the commons via and beyond the Internet, the breaking of borders and the dynamic struggle for real political democracy. Nothing ensures the outcome of social conflicts, but certainly these are now carried out on multiple levels and globally, while what is at stake is the future itself, in the most comprehensive sense, the existence of a future.

Another crisis that began with the dawn of industrial capitalism and the creation of the mass-production machine is the environmental crisis, the ecological crisis, the effects of which are already evident in an emphatic way, although strong interests are trying to disguise them. It is now explicit and clear that the planet has natural limits, and that the degree of exploitation has already exceeded the renewal capacities of various ecosystems. There is no need to argue here for what everyone now knows and witnesses in the perturbation of natural processes, extreme meteorological phenomena and the mass extinction of species.

Scientists have now attributed the name "Anthropocene" to a period beginning with the Industrial Revolution and extending to the undefined future, elevating modern human activity to the level of geological forces.

These two types of crisis, economic and ecological, constitute a broader crisis of growth. In the sense that the imaginary signification of unlimited growth tends to make a desert of the human environment itself, and in the sense that it seeks to dominate the totality of society, accelerating desertification in both the natural and the cultural dimension. However, the full implementation of the growth doctrine seems to be hindered by three main factors:

- The exhaustion of natural resources.
- The collective resistance of communities and the psychic resistance of individuals who create new, global networks of sociality at a time when traditional institutions are being dismantled.
- The fundamental contradiction within capitalism itself, which objectifies people whilst its function is based precisely on the exploitation of human ingenuity.

To the extent that the economic motivation of unlimited growth and profitability remains the dominant imaginary signification, the tension between the system's pursuits and the rapid self-destruction brought about by their achievement is at the same time a field of constant reproduction of the crisis.

The privatization of urban public space, which began under the false identification of the public and the state, changed the social geography and the public architecture of the city. Capital cities were transformed into vast population-rich hubs, with energy demands greater than their own countries, while the inner space and time of the city is divided into three distinct and isolated zones, which hold amongst them external exploitative relations. The mansions of the dominant elite, the small and medium-sized blocks of flats and offices of the majority, and the ghetto jungles of marginalized minorities. A vast network of markets and malls divide and at

the same time connect those isolated zones under the circulation of products.

While the cities expand, public space and time, the foundations of community and the conditions for democracy are narrowing, leaving the cities hollow as hives of private cells where circulation replaces community.

Looking more carefully, we can distinguish, both at a microsocial and at a macro-social level, the deep erosion and irreversible decline of four dominant metaphysical positions that constitute the ideological foundations of modernity and the imaginary axioms of the modern worldview.

By 'metaphysical position' we mean the philosophical, ideological and psychological stance of treating general descriptive terms as actual, self-contained beings. The use of general descriptive terms, such as "humanity", for example, is a necessity of linguistic consistency, but their hypostatization is the metaphysical leap of traditional ontology. All four modern metaphysical positions are generalizations of generic terms, configurations of imaginary persons or beings with a single will and conscience, to which the origin of the established authorities is attributed.

We will call them Metaphysics of the Nation, Metaphysics of History, Metaphysics of the Subject and Metaphysics of Reason. They are a nexus of nuclear imaginary meanings and ideological props of the instituted social imaginary that have risen as granite certainties but now deflate like balloons.

As we know, the nation-state has relied on the metaphysical idea of a common will, a national will, a substitute for the living people by the imaginary entity of a 'nation' with, supposedly, a single will, single interests and a single "destiny".

The metaphysics of the Nation has been the dominant paradigm

of established political authority in the modern world. Ethnocratic bureaucracies, founded on a single, official language and education according to the standards of industrial production, have proved to be excellent matrices for the reproduction of capitalist imaginary significations through the emotional investment of individuals to the ideal of a national homogeneous organization of social life. The state fortified this Nation-metaphysics with a series of unifying institutional structures. Integrative education structures, unifying military structures, unified social benefits structures, the implementation of which followed the practices of ethnic cleansing and regional genocide.

Today, the abandonment by the state, not only of financial regulations, but also of social functions and services, deprives it of any social rooting. As a result, while there is still a dominant national propaganda in every social field, from entertainment to politics, the real strength of the nation-state is declining. But as the metaphysics of Nation collapses, the metaphysics of History follows, because the whole dominant national narrative was based on the metaphysics of a "historical mission" on a trajectory of unlimited growth.

This affects a further fluidization of borders, as the distinction between what is considered interior and what is considered exterior liquidates, while war fronts multiply. The very form of modern warfare and "anti-terrorist" campaigns raises new borders within societies, within cities, among neighborhoods, across countries.

At the same time, the shaking of the metaphysics of the Nation also shakes the politics of representative republics, revealing again the existing divide of interests and sentiments between society and the state. The recent Trumpian degradation of U.S. politics signifies something, by signifying the nothing, the representative void.

We live in the first period in history when the urban

population has exceeded the rural, but the city, as a political and social entity and unity, is being dismantled. It is being rebuilt into a set of segregated functions, as regards both public space and public time. Likewise, personal time is sliced into distinct occupations defined by production or consumption, and the individual is transformed into a cluster of functions.

The emergence of the Internet and the expansion of social media have brought a new field of projection and reconstruction of the public and personal identity with infinite possibilities. The digital person, at the same time fragmentary but also a multiplicity of representations of the natural person, brings forth a new problematic of the individual's relation to himself and to society. It offers a world-wide surface for the reflection, projection and recreation of personal preferences and views, in a completely de-corporalized and virtual manner. On one hand, it seems to provide the ground for a deeper personal fragmentation and isolation.

On the other hand, the Internet, as a means of direct and simultaneous global communication, has displayed liberating capabilities, by disseminating knowledge, socializing research, communicating societies, overcoming censorship, overcoming ethnic and cultural exclusions. It has become a tool for widespread solidarity and the emergency of new social movements, as well as an instrument of widespread control.

On the Internet, the user is at the same time invulnerable and vulnerable, indifferent as a digital self that is materially detached from his physical existence, vulnerable as a physical/psychical subjectivity with a social identity embedded in the broader social environment.

Let us not forget that the digital self is a patchwork of images, preferences, comments, trends and contacts, a conscious reconstruction of the individual projected on a

virtual global public horizon. The social cohesion of the subject's image, formerly dependent on the natural presence of the individual, dissolves within the digital multiplicity of pseudo-personas. Thus, traditional metaphysics loses its original foundation, the social significance of the individual's consistency as a singular actual personality.

We will observe that of these four metaphysical positions, the metaphysics of the Nation and the metaphysics of history refer to the public and the collective. They attempt to answer the question of who we are. They have to do with the community's position within time and the relationship of the community with time. Where we are, when we are.

The metaphysics of the Subject and the metaphysics of Reason refer to the individual and the private. They attempt to answer the question of who I am. They have to do with the person's position towards the world and the relationship of the individual with the world. What is human and what is worldly.

The metaphysics of the Nation and the metaphysics of Reason refer to identity placed out of time, do not include time, they display imaginary eternal identities.

The metaphysics of the Subject and the metaphysics of History refer to temporal identity, include time and have to do with causality and succession, constituting imaginary causation chains.

What is happening is that a series of certainties that informed the dominant modern worldview have collapsed. Together, a series of false separations and identifications crumbles. It is the false distinction between a lonely person and an impersonal society. It is the false identification of the State with Power, the principle that someone else will always decide for society, which is actually challenged by the efforts for local direct democracy, by autonomous networks and

societies that now seek self-government, facing the most violent repression, with the most powerful means, in the most fierce world conflict in history.

As we experience the decline of the national, locality is linked with globality. We are both local and global. Everything that happens locally is projected globally, and what is displayed globally is diffused locally. There is no detached place.

On the opposite side, against every manifestation of the crisis, new possibilities open, new significations emerge, the values of solidarity and community are revived on a broader scale and in a radical political context, the project of direct democracy.

What we have seen in the years following the dawn of the 21st century is a multifaceted resistance of societies. A resistance not formulated in terms of electoral representation, but in terms of autonomy, positive search for a new meaning in invented communal forms of life. The refutation of sovereign institutions becomes even more obvious, by the positive activity of social movements, by the emergence of primary institutions of direct democracy, social solidarity and local self-government, to some extent.

So, we find the crisis of the metaphysics of the Nation manifested as a crisis of representation and identity, with a revival of nationalistic rhetoric. Against this, social movements are organized in terms of direct democracy and global communication. Global networks of solidarity challenge the validity of official borders, forming nodes of free social spaces and free collectives that challenge the jurisdiction of the state.

We have seen the crisis of the metaphysics of history, which manifests itself as the doctrine of the "end of history", as a crisis of the association of social time with subjective

temporality, a crisis of the relation to the past and the future, a loss of the future and a leveling of the past. Against this, social struggles and social movements create new forms of free public time and an opening to a common future. A new sense of relation to the environment, social and natural, through the experience of local struggles for the environment, from Dakota, USA to Halkidiki, Greece, provides the seed for a new *sensus communis* and a new sense of common good and humanity.

So, we see the emergence of social movements unrelated to the traditional trade unions or parties, which do not seek the implementation of a ready-made plan of another society but create a new open field of free public space and time and, as Jacques Ranciere might say, constitute another world and another history, a world and a history of emancipation. Such is the Zapatista movement, and parts of the liberation movement in Rojava but also urban grassroots movements in Western cities.

These are movements without leaders, movements that seem fragmented, but which allow the free networking and complementarity on many fields and places within the broader socio-historical, precisely because they have a common project and create a common meaning. And this is self-government.

It is self-government without authoritative power, without representation, without rulers, without delegations. Direct democracy.

And that indicates a different answer both to the crisis of the Ethnocratic state and political representation, and to the identity crisis of the individual, who finds it difficult to identify with national state mechanisms, as was the case, not because propaganda is not sufficient, nor because there is access to the experience of a wider world, but because these mechanisms themselves have been exposed to signify nothing.

What they are is empty automations deprived of their original meaning and their old vision.

The social movements that emerge redefine private and public relations, in the sense that they create a free public space, which does not belong to private capital neither to the state. And a free public time of social interaction and political decision, like the Nuit Debut movement symbolically expressed by the creation of a prolonged March.

But the social background of modern human existence, the urban landscape of megacities is a problem in itself. The modern city is not an ancient democratic polis, but, as Aristotle would claim, Babylon. Modern collectivities create, within the urban network, new free social spaces, like Nosotros in Athens or Micropolis in Thessaloniki, that can become seeds of new forms of life, but their existence, being against the dominant paradigm, faces tremendous pressure and is dependent on their opening to the broader society.

Democratic ecological collectivities must create institutions of education and communication, institutions with cohesive political activity on a wider socio-historical field. Free social spaces are forms that already go beyond collegiality by the action of which they are created.

We may perhaps schematically designate four moments to the political time of autonomous collectivities. They all involve and presuppose a public conflict with established authorities.

The first moment, when the collectivity opens up to society involves the initial creation of a broader social environment. The creation of free social spaces seems to be the limit of this moment. If this limit is not exceeded through the connection with the broader society, beyond collegiality, free social spaces become self-referential and sooner or later collapse internally.

If the limit is exceeded, then we proceed to the next moment,

which can only occur within society, that is, beyond the collective, since the activity of the collectivity exceeds the collectivity itself. It involves the co-creation of networks of solidarity, communication and action, local, regional and global and the creation of free open public spaces. It means the creation of a limited public space and time of communication and a limited public space and time of political decision.

The opening of free public space presupposes a break with state and capitalist mechanisms.

It is a first step. The second step is explicit self-determination, institution-building through direct democracy and public deliberation, in order to realize autonomy in terms of social functions and a complete rupture with the state.

We can imagine explicit self-determination if we consider a self-sufficient local network that is not subjected to state or capitalist jurisdiction and taxation. It constitutes a fundamental division between free communities and the state, but is not an autonomous society still. It means the establishment of a complete public space and time of free communication but a limited public space and time of political decision.

In order for social autonomy to be realized, society must have the power to explicitly re-create its central institutions, namely politics, justice, education in a democratic and equalitarian manner. The people, as free individuals, must be able to establish laws by means of open, equalitarian public deliberation, with the establishment of direct democracy. This presupposes the abolishment of the state and the subordination of economy to democratic politics. But it also presupposes the psychical transformation of the individual, to an autonomous, reflective and deliberative subjectivity. It presupposes a democratic education which cannot be separated by the

experience of direct democracy in practice, through the praxis of autonomy. It also means establishing a complete public space and time of free communication and a complete public space and time of political decision and action.

This is the challenge that communities and societies face today, under the threat of disaster, for the future remains as always, an open future for societies to create.

*Paper presented at the TRISE (Trasnational Institute for Social Ecology) Conference, held in Thessaloniki, on September 1st-3rd 2017.

Φαρενάιτ 451: Τα Βιβλία Δίχως Αναγνώστες

Αλέξανδρος Σχισμένος

Όταν ο Ray Bradbury έφυγε από τη ζωή σε βαθιά γεράματα το 2012, η θέση του στην ιστορία της λογοτεχνίας, αλλά και του κινηματογράφου[1], είχε εδραιωθεί πάνω σε μία διαβόητη δυστοπική αφήγηση με τον τίτλο 'Fahrenheit 451', ένα βιβλίο για το τέλος των βιβλίων, που εκδόθηκε το 1953 και έγινε κατευθείαν πασίγνωστο. Ας δούμε λίγο αυτούς τους αριθμητικούς δείκτες:

Φαρενάιτ 451, όπως δηλώνει ήδη ο υπότιτλος του βιβλίου είναι η «θερμοκρασία στην οποία το βιβλίο αναφλέγεται και καίγεται». Είναι αριθμός συμβολικός και όχι ακριβής, φυσικά, αφού η θερμοκρασία εξαρτάται από το είδος του χαρτιού και τη μέθοδο τυπώματος του βιβλίου, αλλά αυτό δεν έχει καμία σημασία παρά

μόνο ως κενή ακριβολογία. Αυτό που έχει σημασία είναι ακριβώς το γεγονός ότι τα βιβλία καίγονται και καίγονταν και θα καίγονται, μία πραγματικότητα που συγκλόνισε τον νεαρό Ray, όταν έμαθε για την πυρπόληση της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας. «Έκλαψε, όταν έμαθε, σε ηλικία 9 ετών, ότι η αρχαία βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας είχε καεί», γράφει ο μελετητής της αμερικάνικης λογοτεχνίας John Cusatis[2].

Αυτή η ανεπίστρεπτη απώλεια της ιστορικής μνήμης και της πολιτισμικής δημιουργίας της εγγράμματης ανθρωπότητας, το αναπόφευκτο τέλος του γραπτού λόγου στην πυρά, δεν είναι φυσικό γεγονός, όπως είναι η φυσική φθορά που κάνει το χαρτί να κιτρινίζει σαν ήλιος, εκपुरώνοντας, δίχως να αφανίζει τις λέξεις και διατηρεί, σε αρχαία παλίμψηστα και παπύρους της Βύβλου τα ίχνη των φαντασιακών σημασιών μπροστά στην επερχόμενη σιωπή του παρελθόντος. Η πυρά, αντιθέτως, καταργεί τη χρονικότητα, τη διάρκεια του γραπτού κειμένου και αντιστρέφει τη βεβαιότητα ενός Derrida, πως η γραπτή έκφραση διατηρείται «παρά την πλήρη απουσία του υποκειμένου και πέρα από τον θάνατό του»[3]. Το κάψιμο ενός βιβλίου, αυτό που δηλώνεται συμβολικά από την αριθμητική έκφραση «Φάρενάιτ 451» είναι ιστορικό γεγονός, γεγονός που έχει την αρχή του στη δράση των ανθρώπων, δηλαδή **πολιτικό γεγονός**.

Ας πάμε στο 1953, τη χρονιά που εκδόθηκε το βιβλίο. Ως δήλωση έτους, ο αριθμός δεν παραπέμπει σε ένα αφηρημένο συμβολισμό ενός τύπου ιστορικής και πολιτικής πράξης, αλλά σε πλέγματα ιστορικών και πολιτικών πράξεων, σε ιστορικές πραγματώσεις του αφηρημένου συμβολισμού.

Μετά από την πυρπόληση της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας από τον Καίσαρα και από τον Χαλίφη, μετά τις πυρές των απαγορευμένων βιβλίων της Ιεράς Εξέτασης και ακόμη και μετά την ενηλικίωση του ίδιου του Bradbury, ήρθαν οι δημόσιες «γιορτές» καύσης βιβλίων των Ναζί και οι διώξεις συγγραφέων και ποιητών από τον Στάλιν. Τον Οκτώβριο του 1953, όταν βγήκε το βιβλίο, οι Ναζί είχαν μόλις ηττηθεί ενώ ο Στάλιν είχε πριν

λίγους μήνες πεθάνει, η εργατική εξέγερση της 17^{ης} Ιούνη στην Ανατολική Γερμανία είχε καταπνιγεί και στις Η.Π.Α. η μελανή οπή του πογκρόμ που εξαπέλυσε ο γερουσιαστής ΜακΚάρθου κατάπινε κάθε δημόσια φωνή. Ο Bradbury λοιπόν δεν χρειαζόταν να ταξιδέψει με τα φτερά της φαντασίας στο αρχαίο λιμάνι της Αλεξάνδρειας. Η θερμοκρασία που επέλεξε για τίτλο και δηλώνει την καύση του βιβλίου, την καταστροφή της ιστορικής μνήμης και της ανθρώπινης δημιουργίας ως πολιτική πράξη, το Φάρενάιτ 451, ήταν η θερμοκρασία της εποχής του, του σκοτεινού 20^{ου} αιώνα.

Ας δούμε πολύ σύντομα το πανόραμα της επερχόμενης δυστοπίας που περιγράφεται στις σελίδες του βιβλίου. Ο Bradbury μας παρουσιάζει μία κοινωνία όπου ΟΛΑ τα βιβλία είναι απαγορευμένα, και τεράστιες οθόνες τηλεόρασης, διαρκώς ανοιχτές, καταλαμβάνουν τους τοίχους των σπιτιών και τη φαντασία των υπηκόων. Σε αυτή την κοινωνία η ιστορική ακολουθία των καταλόγων των απαγορευμένων βιβλίων έχει πλέον περαιωθεί, έχει ολοκληρωθεί και στρατιές 'πυρανθρώπων' (ο Bradbury παίζει με την κυριολεκτική σημασία της αγγλικής λέξης fireman που σημαίνει 'πυροσβέστης', μα στην ελληνική το λογοπαίγνιο χάνεται), εκπαιδευμένοι και στρατολογημένοι από το Κράτος (με Κ κεφαλαίο) καταστρέφουν τα τελευταία εναπομείναντα σε κρύπτες βιβλία. Ένα τέτοιο βιβλίο βρίσκει ο ήρωας του βιβλίου, ο εκπαιδευμένος κρατικός καταστροφέας βιβλίων Μόνταγκ, αλλά αντί να το καταστρέψει, το διαβάζει. Και η ζωή του αλλάζει.

Η ανάγνωση του βιβλίου, η πράξη της ανάγνωσης αποκαλύπτει στον Μόνταγκ τις δυνατότητες ενός εσωτερικού διαλόγου και τον απέραντο εσωτερικό ορίζοντα, του αποκαλύπτει το εσωτερικό βάθος της υποκειμενικότητάς του, τη σκέψη που αναδύεται μέσα στη σιωπή και παρά τη σιωπή αναδημιουργεί, αναδιπλασιάζει και πολλαπλασιάζει τον εαυτό της και τους φαντασιακούς της τόπους. Η ανάγνωση ενός βιβλίου κάνει τον Μόνταγκ να εξεγερθεί συνειδησιακά, να μην χωράει στην επιφάνεια της οθόνης, να αρνείται την κενή ψυχαγωγία και τη χαυνωτική ηδονή του θεάματος. Επίσης, συναντά μία ακόμη αναγνώστρια (πράγμα που σε

αυτή την κοινωνία είναι ανατρεπτικός πολιτικός χαρακτηρισμός) και γνωρίζει, με ανοιχτό πλέον τον εσωτερικό ορίζοντα της συνείδησής του, τον έρωτα για τον άλλο, τον πόθο υπέρβασης του εαυτού. Από διώκτης, γίνεται διωκόμενος, από φρουρός γίνεται παρίας και οι συνάδελφοί του στρέφονται, με το διαχρονικό μένος των οργάνων της τάξης για όσους αυτομολούν, εναντίον του σε ένα ανθρωποκυνηγητό.

Ενώ κάθε ελπίδα μοιάζει να έχει χαθεί, ο Bradbury μας αφήνει στο τέλος μία μικρή διέξοδο. Κυνηγημένος ο Μόνταγκ και αφού έχει καταστρέψει το βιβλίο που τον μάγεψε για να χάσουν οι διώκτες του τα ίχνη του, συναντά έξω από τα όρια της πόλης, στην ύπαιθρο, εκτός κοινωνίας, στη φύση, μία άλλη ομάδα ανθρώπων. Μία ομάδα που προσπαθεί να αντισταθεί στην καταστροφή της μνήμης, μία ομάδα διάσωσης του παρελθόντος που αγαπά τα βιβλία και ο Μόνταγκ ενώνεται μαζί τους.

Σώθηκε λοιπόν η ανάγνωση; Δυστυχώς όχι. **Η διάσωση του παρελθόντος, η διατήρηση της ιστορικής μνήμης, αν δεν υπάρχει ο δημόσιος χώρος του αναστοχασμού, της κριτικής και της αναζωογόνησης της ιστορικής μνήμης, μπορεί να γίνει καθήλωση.** Ας δούμε πώς περιγράφουν οι άνθρωποι των βιβλίων την κοινότητά τους: «Και είμαστε επίσης εμπρηστές βιβλίων. Διαβάσαμε τα βιβλία και ύστερα τα κάψαμε από φόβο μήπως και τα βρουν. Τα μικροφίλμ δεν μας βοηθούσαν· ταξιδεύαμε συνεχώς, δεν θα θέλαμε να θάβουμε τα μικροφίλμ και να επιστρέφουμε αργότερα. Υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να τα ανακαλύψουν. Είναι προτιμότερο να τα φυλάμε μέσα στα κεφάλια μας, όπου κανείς δεν μπορεί να τα δει ούτε να υποψιαστεί την ύπαρξή τους. Είμαστε όλοι αποσπάσματα ή και μεγάλα κομμάτια Ιστορίας, Λογοτεχνίας και Διεθνούς Δικαίου· ο Μπάυρον, ο Τομ Παίην, ο Μακιαβέλι, ο Χριστός, οι πάντες εδώ. Και η ώρα είναι περασμένη. Και ο πόλεμος όπου να 'ναι αρχίζει[4]».

Οι άνθρωποι-βιβλία δεν είναι αναγνώστες, είναι ζωντανά βιβλία. Αλλά εδώ επανέρχονται οι ενστάσεις που διατύπωσε ο Πλάτων ενάντια στον γραπτό λόγο, ότι τα γραπτά κείμενα δεν σου απαντούν. Παρομοίως και τα ζωντανά βιβλία, δεν απαντούν, απλώς

διατηρούν, επαναλαμβάνουν, αφηγούνται το ήδη γραμμένο. Το υποκείμενο που έγινε βιβλίο δεν είναι ο αναγνώστης, είναι το βιβλίο.

Μέσα στην αναγκαία ταύτιση, στη διαρκή απομνημόνευση και επανάληψη των διασωθέντων ήδη γραμμένων κειμένων έχει χαθεί η απόσταση ανάμεσα στον αναγνώστη και το κείμενο, η απόσταση και η γέφυρα που ορίζουν τον τόπο της ερμηνείας, τον τόπο της φαντασιακής ανάπλασης του νοήματος, τον τόπο της κριτικής ανάγνωσης και της επερχόμενης δημιουργίας. Χωρίς αυτόν τον τόπο, τα βιβλία μένουν στέρφα, ανίκανα να γεννήσουν νέα νοήματα, ανίκανα να βρουν αναγνώστες. Και ο συγγραφέας το γνωρίζει αυτό, ο άνθρωπος-βιβλίο το παραδέχεται: «Το μόνο που θέλουμε είναι να διατηρήσουμε άθικτη τη γνώση που πιστεύουμε ότι χρειαζόμαστε. Προς το παρόν, δεν έχουμε σκοπό να ερεθίσουμε ούτε να εξοργίσουμε κανέναν[5]», καθώς οι άνθρωποι-βιβλία δεν δημιουργούν πραγματικά κοινότητα, αλλά βιβλιοθήκη.

Ο Bradbury μας λέει λοιπόν ότι μπορεί να καταστραφεί μαζί με το βιβλίο και την ιστορική μνήμη που αυτό περιέχει και η ίδια η ανάγνωση, ο τόπος της κριτικής σκέψης, και στο ιδιωτικό και στο δημόσιο πεδίο. Αλλά μας λέει και κάτι παραπάνω: ότι αυτή η καταστροφή είναι πολιτική πράξη και ότι το ατομικό δεν μπορεί παρά να ακολουθήσει, αν καταστραφεί το κοινωνικό. Ούτε αρκεί το ατομικό για να ανασυστήσει το κοινωνικό δίχως το δημόσιο, αφού η κοινότητα-βιβλιοθήκη δεν περιέχει ελεύθερο δημόσιο χώρο. Η διέξοδος λοιπόν προσφέρεται στις ενδεχόμενες μέλλουσες γενιές, αυτές που, αφού ακούσουν τα παλαιά βιβλία, ίσως τα κρίνουν, ίσως τα αμφισβητήσουν, ίσως εν τέλει, γράψουν τα δικά τους και δημιουργήσουν τον ελεύθερο δημόσιο χώρο της συζήτησης. Μόνο έτσι μπορεί να σωθεί το παρελθόν, όταν μεταβολίζεται ως παρόν στη πράξη της ελευθερίας που δημιουργεί το μέλλον.

Λίγο πριν πεθάνει και ενώ είχε αρχίσει να εκθέτει διάφορες περίεργες συνωμοσιολογικές απόψεις, ο Bradbury δήλωσε πως το βιβλίο του έχει λιγότερη σχέση με τον πολιτικό ολοκληρωτισμό, από όσο έχει με την κυριαρχία της τηλεόρασης. Αυτή η κυριαρχία

καταστρέφει και την ιστορική μνήμη και την ανάγνωση, όχι μέσω της πολιτικής καύσης, αλλά μέσω του κατατεμαχισμού και του πληθωρισμού, προσφέροντας, αντί για γεγονότα, θραύσματα πληροφοριών ή γεγονοτοειδή (factoids): «Η τηλεόραση σου δίνει τις ημερομηνίες του Ναπολέοντα, αλλά όχι το ποιος ήταν» δήλωσε και επέμεινε πως «σε πνίγουν με τόσες πληροφορίες, που αισθάνεσαι φουσκωμένος[6]».

Το 2017, καθιερώθηκαν στο κοινωνικό φαντασιακό και μέσω του Διαδικτύου οι έννοιες fake-news και post-truth, ψευδοειδήσεις και μετα-αλήθεια, ως ισχυρά πολιτικά εργαλεία, ικανά να διαμορφώνουν την κοινωνική πραγματικότητα. Το Διαδίκτυο βέβαια δεν είναι τηλεόραση, φέρει νέες προβληματικές. Διαβάζοντας το Φαρενάιτ 451 είναι ευκαιρία να αναρωτηθούμε ποια είναι η θερμοκρασία της δικής μας εποχής.

Παρακάμπτοντας βέβαια το ερώτημα, ποιος άνθρωπος θα αφιέρωνε τη ζωή και τη μνήμη του για να διασώσει κείμενα του Διεθνούς Δικαίου;

Σημειώσεις:

[1] Το 1966 το Fahrenheit 451 έγινε ταινία από τον Φρανσουά Τρυφώ.

[2] Cusatis, John (2010). Research Guide to American Literature: Postwar Literature 1945–1970. Facts on File Library of American Literature. 6, εκδ. Infobase Publishing, Ν. Υόρκη.

[3] Derrida, Jacques (1967) Περί Γραμματολογίας, εκδ. Γνώση, 1990, Αθήνα.

[4] Από το Φαρενάιτ 451, όπως παρατίθεται στον τόμο Περί βιβλιοθηκών, εκδ. Άγρα, Αθήνα 2009, σσ. 180-181.

[5] Ο.π.

[6]

<https://www.laweekly.com/news/ray-bradbury-fahrenheit-451-misinterpreted-2149125>

ΚΥΠΡΟΣ: Ο εθνικιστής λήσταρχος από τη μια και ο εθνικιστής τεχνοκράτης από την άλλη

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ:

Δεκατρία χρόνια μετά την απόρριψη του σχεδίου Ανάν για την επανένωση της Κύπρου, γινόμαστε θεατές ενός κύκλου διαπραγματεύσεων για τον ίδιο σκοπό. Για άλλη μια φορά οι εθνικιστικές εμμονές, κυρίως από πλευράς της ελληνικής κυβέρνησης αλλά και της τουρκικής, στέκονται εμπόδιο στην προοπτική της επανένωσης.

Για περισσότερα από εξήντα χρόνια η Κυπριακή κοινωνία ζει πάνω σε μια διακοπτόμενη γραμμή στα κενά της οποίας διαρκώς τραυματίζεται. Αυτή η βασανιστική διάρκεια δημιουργεί μια ψυχολογία απογοήτευσης και αμηχανίας στους ανθρώπους. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον ο δημόσιος χώρος καταλαμβάνεται σχεδόν ολοκληρωτικά από το πολιτικό σύστημα, από τη θρησκευτική ιεραρχία και από την κεφαλαιουχική δραστηριότητα. Στο μεγαλύτερο αστικό κέντρο του νησιού, στη Λευκωσία, δεν υπάρχουν πλατείες όπως δεν υπάρχουν στη πραγματικότητα και Μέσα Μαζικής Μεταφοράς.

Οι μπάρες του διαχωρισμού δεν χωρίζουν δύο έθνη αλλά δύο τεχνητούς κόσμους. Ένας περίπατος και στα δύο μέρη της οδού Λήδρας στη Λευκωσία αρκεί για να το διαπιστώσουμε. Οι μπάρες χωρίζουν δύο διαφορετικές οικονομικές πραγματικότητες που η πιο φτωχή αγωνιά να φτάσει την πιο πλούσια ενώ ο εθνικός διαχωρισμός φαίνεται μόνο σε σύμβολα των δύο επικυρίαρχων ξένων χωρών. Το εθνικό φαντασιακό στην ελληνοχριστιανική και

στην τουρκοϊσλαμική εκδοχή του, έχει να κάνει με μια εθνοκρατική πραγματικότητα ξένη προς τα ιδιαίτερα τοπικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά -η multi παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι ένα καλό παράδειγμα που ενισχύει αυτή τη διαπίστωση. Αυτό το πρόβλημα ίσως έχει τις ρίζες του στην εποχή κατά την οποία επιχειρείται η συγκρότηση ανεξάρτητου Κυπριακού έθνους-κράτους, στην εποχή δηλαδή της εξόδου από το Βρετανικό αποικιακό καθεστώς.

Το γεγονός ότι η συγκρότηση του εν λόγω έθνους-κράτους δεν ολοκληρώθηκε ποτέ δεν σημαίνει πως πρέπει να γυρίσουμε στο παρελθόν για να πετύχουμε την επανένωση των δύο κοινοτήτων. Ο φεντεραλισμός μπορεί να διατρέξει όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας έξω από τις εθνοκρατικές αντιλήψεις.

Το 2004, λίγο μετά το δημοψήφισμα στην Κύπρο για την επανένωση βάσει του σχεδίου Ανάν, δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό contAct, τεύχος 7 τρία κείμενα συντακτών του υπό τον γενικό τίτλο “ΚΥΠΡΟΣ: σκόνη τα δόντια μέσα στα σύκα”.

Εν όψει της σημαντικής εκδήλωσης που διοργανώνεται στο Nosotros στις 27/1/2017 από την Αντιεξουσιαστική Κίνηση Αθήνας και τη Συσπείρωση Ατάκτων της Λευκωσίας, αναδημοσιεύουμε σταδιακά τα τρία αυτά κείμενα στη BABYΛΩΝΙΑ. Προσδοκούμε στο άνοιγμα ενός διαλόγου που θα σπάσει το κέλυφος του εθνοκεντρισμού στην κατεύθυνση της επαναδημιουργίας του δημόσιου χώρου στην Κύπρο από τις ίδιες τις τοπικές κοινότητες, από την κυπριακή κοινωνία στο σύνολό της.

Το ακόλουθο κείμενο πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό contAct, τεύχος 7, καλοκαίρι 2004:

Ο εθνικιστής λήσταρχος από τη μια και ο εθνικιστής τεχνοκράτης από την άλλη

Αλέξανδρος Σχισμένος

Πολύς λόγος, όπως πάντα για το Κυπριακό... Ξάφνου, ύστερα από

μακρόχρονες διαπραγματεύσεις, συνομιλίες και υποσχέσεις, προέκυψε το σχέδιο Ανάν σαν θεόσταλτη άσχημη έκπληξη! Έκπληξη για τον κύριο Τάσσο Παπαδόπουλο, που θυμήθηκε πως έχει ένα κράτος να διαφυλάξει, κληρονομιά για τις επόμενες γενιές της ελληνοκυπριακής άρχουσας ελίτ. Έκπληξη για την ελληνοκυπριακή κοινότητα, που ανακάλυψε ότι θα πρέπει να δεχτεί τους Τουρκοκύπριους ως ισότιμους πολίτες, εγκαταλείποντας την ρητορική περί «βαρβάρων εξ Ανατολής» που επί δεκαετίες χρησίμευσε για να διατηρήσει ανοιχτό το «εθνικό τραύμα» της εισβολής και παράλληλα να κρατήσει ψηλά το εθνικό φρόνημα μια ανώτερης, φιλειρηνικής, αναπτυγμένης ελληνόφωνης κοινότητας στο νότο. Έκπληξη για τους Έλληνες πατριώτες που συνήθισαν να θεωρούν το νησί της Αφροδίτης χωράφι τους, όπως θεωρούσαν ή θεωρούν την Σμύρνη, την Ανατολική Θράκη, την Ισταμπούλ και τις λοιπές περίφημες «χαμένες πατρίδες» της εθνικής συλλογικής μνήμης. Έκπληξη για την ηγεσία της κραταιάς Ελλάδας, που περίμενε κάτι παραπάνω από τη διεθνή κοινότητα στο παζάρεμα των εδαφών και των ζώων των εποίκων. Τελικά, μόνο ο κ. Ντενκτάς φάνηκε συνεπής στη στάση του. Μα τελικά, τι συνέβη;

Όχι, βροντοφώναξαν οι εθνικιστές και τα κοινωνικά και πολιτικά μορφώματα, που εμπνέονται από το πατριωτικό ιδεώδες του αδάμαστου ελληνικού λαού- η Εκκλησία, οι ακροδεξιές οργανώσεις και φυσικά το Κ.Κ.Ε., όπως και ο ανεκδιήγητος κ. Γλέζος. Όχι στην νέα αποικιοποίηση της Κύπρου, όχι στην υποταγή της νήσου στη Νέα Τάξη, όχι στο «αβύθιστο αεροπλανοφόρο». Και μας έδωσαν την εντύπωση πως η Κύπρος, που από την εποχή του Μέγα Βασιλέα των Περσών υπήρξε πάντοτε κτήση και προτεκτοράτο με χρονολογική σειρά των Περσών, του Μ. Αλεξάνδρου, των Ρωμαίων, των Βυζαντινών, των Φράγκων, των Βενετών, των Οθωμανών, των Βρετανών, που άλλοτε δινόταν σαν προίκα και άλλοτε σαν δώρο, ήταν τάχα πριν το σχέδιο αδέσμευτη, ανεξάρτητη και ελεύθερη.

Σάμπως, οι αγγλικές βάσεις να μην υπήρχαν από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, σάμπως το νησί να μην υπάγεται στις αποικίες του στέμματος ως μέλος της κοινοπολιτείας, σάμπως το διεθνές κεφάλαιο και η παγκόσμια κυριαρχία να είχαν ανάγκη το σχέδιο για να υποτάξουν, το ήδη υποταγμένο νησί...

Όχι, βροντοφώναξε το ελληνοκυπριακό κεφάλαιο που είδε την 1^η Μάη και την ένταξη στην Ε.Ε. σαν μια διάνοιξη νέων οικονομικών οριζόντων και αγορών και φοβήθηκε, κάπως κοντόφθαλμα, μήπως οι εξαθλιωμένοι Τουρκοκύπριοι λάβουν μέρος στο μεγάλο φαγοπότι ως ισότιμοι πολιτικά συνδαιτυμόνες. Όχι, και ο Ντενκτάς που ένιωσε την δικτατορική του εξουσία της διαφθοράς και της βίας να απειλείται από μια ουσιαστική διάνοιξη του βορείου τμήματος του νησιού στις επελαύνουσες στρατιές της παγκοσμιοποίησης με ότι αυτό συνεπάγεται για το πολιτικό θεσμικό πλαίσιο που οφείλει να παρέχει την αναγκαία ασφάλεια για την επενδυτική δραστηριότητα, πράγμα που προϋποθέτει, στην περίπτωση του «ψευδοκράτους» τον εκδημοκρατισμό των θεσμών σύμφωνα με το δυτικό κοινοβουλευτικό πρότυπο..

Μέσα στον κυκεώνα των εξελίξεων και ενώ βομβαρδιζόμαστε από τα Ναι και τα Όχι, η θέση της πλειοψηφίας του αναρχικού-ελευθεριακού χώρου υπήρξε αναμενόμενη: τα δилήμματα της εξουσίας είναι ψευδή. Σαν να λέμε, δεν μας αφορά το ζήτημα. Ίσως πράγματι να μην μας αφορά. Αν όμως πρέπει να τεθούμε επ' αυτού, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε τουλάχιστον κάποια γεγονότα.

Το συγκεκριμένο δίλημμα πόρρω απέχει από το να είναι πλαστό. Πόρρω απέχει από το να είναι ακόμη μια διελκυστίνδα όμορων εννοιών, μια ακόμα ρητορική ερώτηση όπως οι περίφημες ρητορείες του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας». Φυσικά το δίλημμα δεν τίθεται στη βάση εξουσία/ μη εξουσία, κράτος/ άμεση δημοκρατία, συγκέντρωση/ ανακατανομή του κοινωνικού πλούτου. Φυσικά, τίθεται στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας και του δικαϊκού ρόλου του Ο.Η.Ε., θεωρώντας αυτονόητη την αποδοχή του κυρίαρχου καπιταλιστικού-κοινοβουλευτικού πολιτειακού μοντέλου. Εξάλλου, τι περιμέναμε; Να μεριμνήσουν οι θιασώτες της παγκοσμιοποίησης για την κοινωνική απελευθέρωση του νησιού;

Το δίλημμα δεν τίθεται στη βάση που θα θέλαμε, είναι όμως πραγματικό. Και σαν τέτοιο παραμένει αγωνιώδες, καθώς πίσω από το Ναι ή το Όχι κρύβεται η διαμάχη που βρίσκεται στον πυρήνα

της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης, που επεκτείνουντας την οικονομική φιλοσοφία της ελεύθερης αγοράς, φιλοδοξεί να μεταλλάξει τους πολιτικούς θεσμούς της εκάστοτε περιοχής προς όφελός της. Είναι το δίλημμα ανάμεσα σε μια πολυπολιτισμική, παγκοσμιοποιημένη αγορά και τη διατήρηση των στεγανών του θνήσκοντος έθνους-κράτους και της ομοιογενούς εθνικής του βάσης. Εξ' ου και η αντιπαράθεση ανάμεσα στους «προωθημένους» οπαδούς του νεοφιλελευθερισμού και τους συντηρητικούς οπαδούς της λαϊκής Δεξιάς, οι οποίοι αντιστέκονται ψηφίζοντας Λεπέν, Καρατζαφέρη, ή, μετριοπαθώς, Καραμανλή. Η μάχη της παγκοσμιοποίησης δεν έχει κριθεί ούτε από τα δεξιά, και οι ισχυρές αντιστάσεις του εθνικού κράτους αντανakλώνται στις επιλογές τόσο της αμερικάνικης ηγεσίας του Μπους, όσο και σε μια σειρά από άλλες χώρες, όπου το εγχώριο κεφάλαιο προσπαθεί να διατηρήσει τα προνόμια του έναντι των πολυεθνικών.

Παρομοίως στην Κύπρο. Οι ελληνοκύπριοι επέλεξαν το Όχι, μέσα σε ένα όργιο εθνικιστικής προπαγάνδας και ενίσχυσης του πατριωτισμού, ενώ οι θιασώτες της παγκοσμιοποίησης ψέλλισαν τα λιγοστά Ναι, σαν αναγκαία παραχώρηση στην ρεαλ-πολιτική της νέας πραγματικότητας. Επιλέχθηκε ο αποκλεισμός εκ νέου των Τουρκοκύπριων, η διατήρηση της οικονομικής πρωτοκαθεδρίας του ελληνόφωνου πληθυσμού. Η διατήρηση των εθνικών συμβόλων και των παρελάσεων. Η διατήρηση της πράσινης γραμμής. Η διατήρηση της «εθνικής» κατασκευασμένης ταυτότητας.

Ιδού λοιπόν που επετεύχθη κάποια συμφωνία μεταξύ Ραούφ και Τάσσου. Ο εθνικιστής λήσταρχος από τη μια και ο εθνικιστής τεχνοκράτης από την άλλη. Ανάμεσα τους δύο κοινότητες, έρμαιο της εθνικιστικής μητριάρχιας των μεγάλων πατρίδων (Ελλάδας και Τουρκίας), ανίκανες να διαμορφώσουν μια ξεχωριστή πολιτισμική ταυτότητα πέρα από τις αλληλοαποκλειόμενες «εθνικές» τους. Πιόνια στη σκακιέρα της παγκόσμιας κυριαρχίας, ούτως ή άλλως, αλλά με τον πρώτο λόγο στις τοπικές εξουσίες της Ανατολικής Μεσογείου, που με τη σειρά τους συμμετέχουν στο μεγάλο παιχνίδι με έξτρα χαρτί το Κυπριακό.

Ίσως το δίλημμα του Ανάν να μην μας αφορά. Αφορά όμως τις δύο

κοινότητες που ζουν στο νησί. Τη στιγμή που δεν προκύπτει οποιαδήποτε άλλη λύση «από τα κάτω», στο πνεύμα της συλλογικής αυτοδιεύθυνσης και της κοινωνικής απελευθέρωσης, οφείλουμε να καταλάβουμε τουλάχιστον προς τα πού κλίνει η ειλημμένη απόφαση του δημοψηφίσματος.

Μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα. Ναι, αλλά κάπου θα πέσουμε.

Εκπομπή BABYΛΩΝΙΑ | Για τους Μαρξισμούς του Τρίτου Κόσμου με αφορμή τον θάνατο του Κάστρο (audio)

Εκπομπή BABYΛΩΝΙΑ.

Κάθε Παρασκευή στις 14:00, στην ERTOPEN.

Αναλύσεις και σχολιασμός... από τα κάτω.

Αυτή την Παρασκευή ο Αποστόλης Στασινόπουλος και ο Παναγιώτης Μπλέτσας συζητούν για τους μαρξισμούς του τρίτου κόσμου με αφορμή τον θάνατο του Φιντέλ Κάστρο. Ένας διάλογος για τις παραδοξότητες και τις αντιφάσεις αυτού του παραδείγματος μαζί με τον Αλέξανδρο Σχισμένο, υπ. διδάκτορα φιλοσοφίας.

Ο Ντι Τζέι Τραμπ του Αμερικάνικου Ονείρου

Αλέξανδρος Σχισμένος

Η Τζάνετ Ρένο (Janet Reno), η πρώτη γυναίκα Γενική Εισαγγελέας των Η.Π.Α. είχε δηλώσει: «Ο Ντόναλντ Τράμπ δεν πρόκειται να γίνει ποτέ πρόεδρος των Η.Π.Α., όσο είμαι ζωντανή». Η Τζάνετ απεβίωσε την 7^η Νοέμβρη 2016. Μία ημέρα μετά, την 8^η Νοέμβρη 2016, ο Ντ. Τζ. Τραμπ εκλέχθηκε 45^{ος} Πρόεδρος των Η.Π.Α.

Ποιος το περίμενε; Τα επίσημα μίντια δεν το περίμεναν, οι πολιτικοί αναλυτές δεν το περίμεναν, οι λογικοί άνθρωποι δεν το περίμεναν, ούτε εμείς το περιμέναμε. Στο βιβλίο μας 'Το τέλος της εθνικής πολιτικής' γράφαμε:

«Ένας εμφύλιος χαμηλής έντασης διαδραματίζεται στις μητροπόλεις και τις γειτονιές των Ηνωμένων Πολιτειών, ενώ η πλειοψηφία του πληθυσμού χαζεύει το σόου των επερχόμενων εκλογών που θα φέρουν την Χίλαρι Κλίντον στην προεδρία μετά από την νίκη της επί του Ντόναλντ Τζ. Τραμπ, κατά τις προβλέψεις. Η περσόνα που ονομάζεται Ντόναλντ Τζ. Τραμπ και η πρωτοφανής επιτυχία του αποτελεί απόδειξη της πλήρους απαξίωσης της πολιτικής αντιπροσώπευσης στην ισχυρότερη συνταγματική 'δημοκρατία' (republic) του κόσμου. Κατά τη διάρκεια της μισανθρωπικής και ρατσιστικής του καμπάνιας, ο celebrity Ντόναλντ Τζ. Τραμπ, σαν αρχαίος τύραννος, κατάφερε να βάλει τον επίσημο πολιτικό διάλογο του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος κυριολεκτικά στον καβάλο του[1]. Η λαοφιλία του εν έτει 2016 είναι ένδειξη της βαθιάς δυσπιστίας της κοινής γνώμης απέναντι στο κυρίαρχο πολιτικό σύστημα, ακόμη και στην καρδιά της κυριαρχίας.»[2]

Αυτή η βαθιά δυσπιστία και αυτή η αναντίστρεπτη απαξίωση των πολιτικών θεσμών αντιπροσώπευσης τελικά διοχετεύτηκαν στην κάλη, όπου, ενάντια σε κάθε πολιτικό πολιτισμό, οι ψηφοφόροι

έφεραν στην προεδρία τον βασιλιά της reality TV, τον δισεκατομμυριούχο κλόουν που έβγαλε τους ρατσιστές στην κεντρική σκηνή, τον άνθρωπο που υποστήριξε επίσημα η Κού Κλουξ Κλάν. Θα μπορούσαμε να γεμίσουμε τόμους με τις προκλητικές, στενόμυαλες και μισαλλόδοξες δηλώσεις ενός άνδρα που δεν δίστασε να βρίσει τον Πάπα, να εγκωμιάσει τον Πούτιν, να κορδωθεί που επιτίθεται σεξουαλικά σε γυναίκες διότι είναι star. Όμως αυτές οι δημαγωγικές δηλώσεις πέτυχαν το σκοπό τους. Ενώ στο παρελθόν έστω μία παρόμοια δήλωση θα κατέστρεφε την πολιτική καριέρα οποιουδήποτε υποψηφίου, η πληθώρα σκανδάλων του Τραμπ, που ξεσπούσαν κάθε ημέρα σχεδόν, ουσιαστικά εξουδετέρωσε το σοκ, εξοικειώνοντας το αμερικάνικο κοινό με την ρητορική αυτο-απαξίωσης του ίδιου του συστήματος.

Οι αμερικάνικες εκλογές ρίχνουν πιο βαθιά το φως στα γκρεμισμένα θεμέλια της αντιπροσωπευτικής πολιτικής και την αποξένωση της κοινωνίας από τους επίσημους πολιτικούς θεσμούς παγκοσμίως.

Έχει ενδιαφέρον να δούμε ότι ο Ντ. Τζ. Τραμπ, αυτός ο γελοίος εκπρόσωπος των celebrity, εκμεταλλεύεται στον λόγο του ακριβώς το συναίσθημα απώλειας της εθνικής κυριαρχίας. Μάλιστα η τάση του αποκαλείται nativism (γηγενισμός) και όχι nationalism (εθνικισμός) εξαιτίας της ιδρυτικής ιδιαιτερότητας του αμερικάνικου «έθνους», που ως «έθνος μεταναστών» είναι εγγενώς ανοιχτό, συμπεριληπτικό και αφομοιωτικό. Όμως ο Τραμπ εκφράζει τη νοσταλγία του κλειστού, αποκλειστικού (ευρωπαϊκού τύπου) έθνους, ακόμη και αν αυτό δεν υπήρξε ποτέ.

Δήλωσε, για παράδειγμα, την Τρίτη, 14 Οκτώβρη: «Η Χίλαρυ Κλίντον είναι μέρος ενός διεφθαρμένου παγκόσμιου κατεστημένου των ελίτ που παραδίδει την εθνική μας κυριαρχία» και «Αυτό το εγκληματικό κυβερνητικό καρτέλ δεν αναγνωρίζει σύνορα». Ο Τραμπ, λοιπόν, προσπαθεί να εκλεγεί πατώντας πάνω στην απώλεια νοήματος την οποία βιώνει ένα τεράστιο κομμάτι της αμερικάνικης κοινής γνώμης, την αποξένωση που προέρχεται από την κοινή γνώση ότι πλέον οι κυβερνήσεις δεν νομιμοποιούνται

από τον λαό, αλλά νομιμοποιούνται από τον βαθμό της συμμετοχής τους στα ευρύτερα παγκόσμια δίκτυα συναλλαγής εξουσίας και κεφαλαίου. Όμως, όσο και αν η εθνικιστική ρητορική εξασφαλίζει κάποια ακροατήρια, παραμένει κενού περιεχομένου, συντηρητική και ανεφάρμοστη.

Σε ποιον απευθύνεται αυτή η ρητορική; Σε αποκαρδιωμένους λευκούς άνδρες, χαμηλόμισθους ή άνεργους, που νιώθουν ότι έχασαν την προνομιακή τους θέση στην κοινωνία και είναι έτοιμοι να κατηγορήσουν μια σειρά από φανταστικούς εχθρούς, από εγχώριους (μετανάστες, μειονότητες) μέχρι εξωτερικούς (Κίνα, ISIS). Είναι υποπροϊόντα της μεταλλαγής του συστήματος από τον διεθνοποιημένο παραγωγικό καπιταλισμό στον παγκοσμιοποιημένο χρηματοπιστωτικό καπιταλισμό, αλλά αναγνωρίζουν τον καπιταλισμό ως συστατικό στοιχείο της φαντασιακής τους ταυτότητας, ως ειδοποιό στοιχείο του 'αμερικάνικου ονείρου' και δεν είναι πρόθυμοι να δουν την καταστροφή που φέρνει στις δικές τους ζωές. Διατηρούν μια φλόγα εμπιστοσύνης στο σύστημα που αναγνωρίζουν ως δικό τους σύστημα και αυτή η φλογίτσα είναι ικανή ώστε να τους στείλει στις κάλπες, ενώ η αποξένωση είναι ικανή ώστε να υποστηρίξουν τον πιο διχαστικό υποψήφιο όλων των εποχών. Ψηφίζοντας Τραμπ, θέλησαν να γκρεμίσουν το σύστημα μέσα από το σύστημα, ψηφίζοντας Τραμπ θέλησαν να διατρανώσουν την εθνική, αλλά και φυλετική τους, προτεραιότητα. *'America was built by and for white Christian men'*, δήλωσε ο αρχηγός του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος των Η.Π.Α., πριν στηρίξει τον Τραμπ. Ο Τραμπ, σαν τη μούχλα μετά τη βροχή, έδωσε την ευκαιρία στους γυμνοσάλιαγκες της αμερικάνικης κοινωνίας να βγουν στο φως.

Αυτό το κομμάτι του πληθυσμού, που ζει την ακραία φτωχοποίηση στο Μίσιγκαν, την Πεννσυλβανία, το Γουισκόνσιν, χαρακτηριστικά βιομηχανικές πολιτείες, έδωσε το Μίσιγκαν, την Πεννσυλβανία και το Γουισκόνσιν, παραδοσιακά κάστρα των Δημοκρατικών, στον Τραμπ. Όταν τα αποτελέσματα από αυτές τις μεσοδυτικές πολιτείες της 'σκουριασμένης ζώνης' έφτασαν, η εκλογή είχε τελειώσει. Ο Τραμπ κατάφερε να φέρει στην αγκαλιά των

Ρεμπουμπλικάνων τα απομεινάρια της μεσαίας τάξης, επενδύοντας στα χειρότερα και χαμηλότερα ένστικτά τους. Απέναντι στην απελπισία της ανεργίας και της εξαθλίωσης, οι λευκοί φτωχοί συνήθως καταφεύγουν στο ρατσισμό, καθώς μόνο το χρώμα του δέρματος τους κάνει πια 'προνομιούχους'. Είναι μία πολιτική αντίδραση γνωστή από την εποχή της δουλείας, όταν οι λευκοί ιδιοκτήτες δούλων φρόντισαν να διασπείρουν τη διχόνοια μεταξύ των λευκών φτωχών και των μαύρων σκλάβων, υπό το φόβο μιας κοινής εξέγερσης. Οι σπόροι του ρατσισμού, μπόλιασαν τις ρίζες της αμερικάνικης θέσμησης. Η αμερικάνικη 'εργατική τάξη' δεν ξεπέρασε ποτέ αυτό τον διαχωρισμό στη βάση της, που οδηγούσε τους λευκούς να ανεβαίνουν τα σκαλιά του ρατσισμού όσο έπεφταν από την κλίμακα της κοινωνίας. Φέτος, χρονιά των εκλογών, ήταν επίσης η χρονιά με πάνω από 1500 δολοφονίες μαύρων πολιτών από μπάτσους.

Ένα ακόμη ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των φετινών εκλογών και ένας αστάθμητος παράγοντας που ενίσχυσε την νίκη του Τραμπ είναι η θεαματικοποίηση των εκλογών, που συμβαδίζει με την απαξίωση. Όταν ο λαός κατάλαβε πως οι εκλογές είναι μία παγίδα νομιμοποίησης ενός συστήματος συμφερόντων που είναι εναντίον του, οι εκλογές μετατράπηκαν γρήγορα σε σόου, με διακύβευμα όχι την πολιτική, αλλά την ψυχαγωγία. Επιπλέον, σε μία κοινωνία όπου οι διάσημοι, οι celebrity, μετατρέπονται στη νέα αριστοκρατία, με δυσανάλογη επιρροή και παγκόσμια αναγνωρισιμότητα, ήταν ζήτημα χρόνου να γίνει η μετάβαση από την επιρροή στην εξουσία, από την ισχύ της φήμης στην πραγματική πολιτική ισχύ.

Ο Ντόναλντ Τζ. Τραμπ είναι ο κατεξοχήν ψυχαγωγός, ο κατεξοχήν celebrity. Γόνος εκατομμυριούχου εργολάβου, με βαθιές διασυνδέσεις στο παραδοσιακό σύστημα, αυτό που κυνήγησε και κατάφερε σε όλη του τη ζωή ήταν η αναγνωρισιμότητα και η φήμη. Τον γνωρίζουμε ήδη από τα τέλη του '70, όταν γίνεται ο πρώτος εργολάβος που μετατρέπει το όνομά του σε Brand, σε λόγγο, τοποθετώντας σε κάθε κτίριό του τεράστιες επίχρυσες ταμπέλες με την μάρκα του. Αργότερα, θα βγάζει κέρδος νοικιάζοντας το

όνομά του, αναγνωρίσιμο πλέον ως μάρκα προϊόντος, αλλά προϊόντος χρυσού. Παρά τις αλλεπάλληλες χρεωκοπίες, ο Τραμπ δεν θα καταστραφεί καθώς στα τέλη του '90 είναι τόσο διάσημος και έχει τέτοιο άνοιγμα, ώστε γίνεται 'πολύ μεγάλος για να αποτύχει', όπως αργότερα θα είναι π.χ η Γκολντμαν Σακς και όλοι τον δανείζουν για να σωθεί, όπως αργότερα θα γίνει και π.χ. με την Γκόλντμαν Σακς. Στις αρχές του 2000, με το ένστικτό του αρπακτικού της φήμης, γίνεται αστέρας της τηλεόρασης, παίζοντας τον εαυτό του σαν αφεντικό ενός reality show και για τα επόμενα δεκαπέντε χρόνια θα συντροφεύει τα αμερικάνικα νοικοκυριά από την τηλεόραση. Πολλά από αυτά τα νοικοκυριά έκλεισαν, αλλά η τηλεόραση δεν έκλεισε ποτέ. Μέσα στην κρίση, η επίχρυση φιγούρα του Τραμπ ήταν ταυτόχρονα η κατάντια αλλά και η νοσταλγία του πάλαι ποτέ 'Αμερικάνικου Ονείρου'.

Ίσως ο Τραμπ δεν κατάφερνε ποτέ να απευθυνθεί στο 'λαό' του αν δεν υπήρχε το Ίντερνετ και τα social media. Παρόλο που βασίστηκε κυρίως στην δωρεάν τηλεοπτική διαφήμιση που του εξασφάλιζε η περσόνα του και ο προκλητικός του λόγος, η διαφορά ήρθε από το Ίντερνετ, που έδωσε χώρο και ευκαιρία σε κάθε περιθωριακή στάση να προβληθεί στον παγκόσμιο ορίζοντα. Κατακτώντας τα διαδικτυακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ο Τραμπ μπόρεσε να κατακεραυνώσει όλα τα επίσημα μίντια ως διεφθαρμένα και στημένα, χωρίς όμως να χάσει την δημοσιότητα. Διότι η δημοσιότητα δεν εξαρτάται πλέον από τα επίσημα ΜΜΕ, η δημοσιότητα είναι άμεση και σύντομη, κάποια δευτερόλεπτα στο ίντερνετ. Αυτό αλλάζει όμως και το περιεχόμενο της δημοσιότητας, όπου μετράει πλέον το φλας και το σοκ παρά το βάθος και η πειθώς. Η πειθώς γίνεται διαφημιστική, με σκοπό να εντυπωθεί το σύνθημα συναισθηματικά, όχι λογικά και να εντυπωθεί η ρητορική ως σύνθημα, όχι ως λόγος. 'Make America Great Again', είναι απλό, σαφές και δεν λέει τίποτε. Είναι ένα σύνθημα κατάλληλο για οποιονδήποτε θέλει να διαμαρτυρηθεί δίχως να σκεφτεί και αυτή ήταν η πλειοψηφία του εκλογικού σώματος. Αυτή η διαδικτυακή κυριαρχία ήταν πρωτοφανής και η επιλογή του Τραμπ να δώσει το βάρος εκεί ήταν μια επιλογή νέα,

που τον έκανε να μοιάζει καινούργιος και φρέσκος απέναντι στο σάπιο σύστημα των ΜΜΕ.

Απαξίωση των πολιτικών θεσμών αντιπροσώπευσης, απαξίωση του πολιτικού λόγου, θεαματικοποίηση και απίσχναση της πολιτικής, κυριαρχία του σόου μπίζνες και των διαδικτυακών κοινωνικών μέσων. Αυτά ήταν τα καινούργια στοιχεία που έφεραν οι εκλογές και η Κλίντον, ως παλιά καραβάνα, απέτυχε να το αναγνωρίσει. Τι έκανε η Χίλαρυ;

Στηρίχθηκε στους παλιούς κομματικούς μηχανισμούς, στα επίσημα ΜΜΕ (που της έδωσαν τις ερωτήσεις για το ντιμπέιτ από πριν), στις επίσημες πολιτικές αναλύσεις. Αργά κατάλαβε τη δύναμη των celebrity και τις τελευταίες ημέρες ανέβασε στη σκηνή όσες celebrity μπορούσε να βρει, από τον Bruce Springsteen μέχρι την Beyonce, χωρίς επιτυχία. Αν οποιαδήποτε από αυτές τις celebrity έβαζε στη θέση της Κλίντον, μάλλον θα εκλεγόταν αντί για τον Τραμπ. Όμως η Beyonce δεν θέλησε να γίνει η πρώτη γυναίκα πρόεδρος των Η.Π.Α. Ίσως την επόμενη φορά. Σίγουρα κανένας ψηφοφόρος δεν ταύτισε πάντως τη Beyonce με τη Χίλαρυ απλώς επειδή βρέθηκαν στην ίδια σκηνή. Ενώ ο Τραμπ δεν χρειαζόταν άλλους. Είναι ο ίδιος celebrity και ανοίγει την εποχή της celebritocracy. Ο Τραμπ βγήκε σαν 'φωνή του λαού' με τον ίδιο δημαγωγικό τρόπο που ανέβαιναν στην εξουσία, ως 'προστάτες του λαού', οι αρχαίοι τύραννοι.

Αυτό που πάντως κατάφερε πράγματι η Κλίντον ήταν να θάψει την μοναδική ελπίδα που μπορούσε να βγει από τις εκλογές, το τεράστιο κοινωνικό κίνημα του Bernie Sanders. Αν το Δημοκρατικό Κόμμα είχε διαδικασίες εκλογής όπως το Ρεπουμπλικάνικο, με προκριματικά απευθείας από τη λαϊκή ψήφο, ο Σάντερς θα ήταν σήμερα πρόεδρος των Η.Π.Α. Αντιθέτως, ενώ η βάση του κόμματος ψήφισε Σάντερς, στους Δημοκρατικούς μετράει πιο πολύ η ψήφος των επισήμων κομματικών στελεχών, που στήριξαν φυσικά Κλίντον. Επιβεβαιώνοντας την παραδοσιακή ηγεμονία κατάφεραν να γκρεμίσουν όλο το σύστημά τους. Όχι όμως πριν θάψουν την μοναδική ελπίδα ανανέωσης του ίδιου του συστήματος, τον Μπέρνι που ζητούσε κοινωνική δικαιοσύνη και

εξέφραζε τον αντι-οικονομισμό και την αντίθεση στα αρπακτικά του κεφαλαίου. Οι Δημοκρατικοί σαμπόταραν τον Σάντερς και ο κινηματικός προοδευτικός κόσμος των Η.Π.Α. δεν τους το συγχώρησαν ποτέ. Η αποχή του κόσμου αυτού, που κάποτε έβγαλε τον Ομπάμα για να δεχτεί την πικρή απογοήτευση, άνοιξε το δρόμο στο αντίπαλο δέος, της μισαλλοδοξίας και του εθνικισμού.

Κλείνοντας αυτό το σημείωμα, δεν θα κάνουμε προβλέψεις για τις συνέπειες της εκλογής Τραμπ στο διεθνές πεδίο. Είναι εξάλλου νωρίς. Ας θυμίσουμε μόνο τις υποψίες ότι η Ρωσία προσπάθησε να επηρεάσει τις εκλογές υπέρ του Τραμπ. Αν είναι αλήθεια δεν θα μάθουμε ποτέ, αλλά σίγουρα ο Πούτιν έχει ευκαιρία να επαναθέσει τους στόχους του. Αν έβγαινε η Κλίντον, θα συνέχιζε την ίδια πολιτική. Με τον Τραμπ όλα γίνονται ρευστά, μέχρι να παγιωθούν οι συσχετισμοί.

Εν κατακλείδι, τι συνέβη;

Συνέβη πως η κοινωνική απονομιμοποίηση της κυρίαρχης πολιτικής και η κοινωνική απονομιμοποίηση της αντιπροσώπευσης έχουν φτάσει σε τέτοιο βαθμό, ώστε οι ψυχοπολιτικοί μηχανισμοί τάυτισης στρέφονται πλέον σε δημόσια πρόσωπα μεγάλης δημοσιότητας και ελάχιστης ευθύνης, δηλαδή τους celebrity (ορισμός του celebrity: κάποιος που είναι διάσημος απλώς επειδή είναι διάσημος, βλέπε Καρντάσιαν) , πρόσωπα που έχουν μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα από τους πολιτικούς, αλλά χωρίς κανένα πολιτικό φορτίο.

Αυτά τα πρόσωπα, οι celebrity, που γίνονται διάσημα εξαιτίας των σκανδάλων και του life-style τους, όχι εξαιτίας των απόψεών τους, είναι εξ ορισμού άτρωτα στα σκάνδαλα στα οποία οι πολιτικοί αποδεικνύονται ευάλωτοι. Είναι εξ ορισμού σκανδαλώδη πρόσωπα και αντλούν από τα σκάνδαλα αναγνωρισιμότητα και παραδόξως, (σαν αντιμετάθεση), οικειότητα.

Ο Τραμπ επιβλήθηκε επί 30 χρόνια ως celebrity και TV persona. Τόσα περίπου χρόνια έχει και η Κλίντον ως πολιτικό πρόσωπο.

Αποτέλεσμα: Ο Τραμπ προβλήθηκε ως το 'καινούργιο' ενώ η Κλίντον ως το 'κατεστημένο'. Ο γηραιός γνωστός δισεκατομμυριούχος φαφλατάς μπορεί να αναπαράγει φράσεις του Μουσολίνι και συνάμα να ποζάρει ως δύναμη αλλαγής. Η επιτυχία του φανερώνει μία νέα εναλλακτική του συστήματος, η οποία προκύπτει χωρίς να είναι ρητή στρατηγική. Την ταύτιση της Εξουσίας με την Ψυχαγωγία ή το πέρασμα από τον καιρό που οι κυβερνήτες γινόταν celebrity στον καιρό που οι celebrity θα γίνονται κυβερνήτες. Η σύνδεση της Εξουσίας με το θέαμα ήταν παλαιόθεν γνωστή, όμως πλέον το θέαμα γίνεται πανταχού παρόν και απειλεί να θέσει υπό τον έλεγχό του την πολιτική καθιστώντας την πολιτική αρένα μία αρένα καθαρού θεάματος. Από μια τέτοια εξέλιξη μόνο ο φασισμός και η ακροδεξιά θα μπορούσαν να ωφεληθούν, το δημοκρατικό κίνημα είναι κίνημα περιεχομένου.

Το πραγματικό πολιτικό διακύβευμα είναι το δημοκρατικό διακύβευμα. Με την πραγματική έννοια της δημοκρατίας, που δεν χωρεί στις ολιγαρχικές εκλογικές διαδικασίες. Εμείς είμαστε με τους Αμερικάνους που βρέθηκαν στους δρόμους ενάντια στην αστυνομική βαρβαρότητα και τους εξεγερμένους του Standing Rock, εκεί, όπου πέρα από το θέαμα, χτυπά η καρδιά της πραγματικής πολιτικής των από τα κάτω. Αυτή η πολιτική δεν μπορεί να εκφραστεί από τους παραδοσιακούς θεσμούς εκπροσώπησης, αλλά ούτε έχει φτιάξει ακόμη τους δικούς της θεσμούς αυτονομίας. Αυτός ο αγώνας δίνεται καθημερινά εκτός εκλογών, πέρα από σύνορα και κράτη και είναι ένας αγώνας παγκόσμιος, αγώνας των κινημάτων ενάντια στους μηχανισμούς, αγώνας της ανθρωπότητας ενάντια στις ελίτ.

[1] Το πρώτο δεκάλεπτο του 10^{ου} Ρεπουμπλικανικού ντιμπέιτ για το προεδρικό χρίσμα ήταν αφιερωμένο στην συζήτηση γύρω από το μέγεθος του πέους του Τραμπ.

[2] Α. Σχισμένος – Ν. Ιωάννου (2016), 'Το τέλος της εθνικής πολιτικής', εκδ. Εξάρχεια, σελ. 68.

Το Τέλος της Εθνικής Πολιτικής (Βίντεο)

Η παρουσίαση του βιβλίου “Το Τέλος της Εθνικής Πολιτικής” με τους Αλέξανδρο Σχισμένο και Νίκο Ιωάννου που έγινε στη Λάρισα, στον Κοινωνικό Χώρο Steki Paratodos (08/10/16).

[youtube id="5q-vZEgPRvg"]

Πέραν του Εθνικού

Αλέξανδρος Σχισμένος

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, ο Ουίλλιαμ Μπάροουζ έλεγε ότι «ζούμε όλοι σε στρατόπεδα συγκέντρωσης που ονομάζονται έθνη». Όμως, ήδη μετά τον Β΄ Π.Π., μεγάλοι πολιτικοί στοχαστές, όπως ο Αλεξάντερ Κοζέβ ή η Χάνα Άρεντ είχαν μιλήσει για το τέλος των εθνών-κρατών. Τι μορφή έχουν λοιπόν αυτά τα στρατόπεδα σήμερα;

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο 19^{ος} και ο 20^{ος} αιώνας ήταν αιώνες που χαρακτηρίστηκαν από τη συμπλοκή και την ένταση ανάμεσα σε τρεις κεντρικές πολιτικές κατηγορίες:

Το Έθνος, τη Μαζική Πολιτική και την Αυτοκρατορία. Έχουμε σε αυτή την περίοδο μία κίνηση όπου αυτοκρατορίες διαλύονται για να γίνουν έθνη, αλλά έχουμε και μία κίνηση αυτοκρατορικοποίησης των ισχυρότερων εθνοκρατών, η οποία εμφανίζεται ως ιμπεριαλισμός. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ο κρατικός ολοκληρωτισμός είτε μορφοποιεί παραδοσιακές

αυτοκρατορίες, όπως η Ρώσικη, σε εθνοκρατικά μορφώματα, σαν το σοβιετικό έθνος, είτε ωθεί νεόδμητα εθνοκράτη, όπως το ιταλικό ή το γερμανικό, σε αυτοκρατορικές βλέψεις και φιλοδοξίες.

Η ένταση μεταξύ των εθνοκρατικών μηχανισμών, της αρχής της αυτοδιάθεσης των λαών και του αυτοκρατορικού σχήματος παραπέμπει σε ένα βαθύτερο ερώτημα της νεωτερικότητας. Το ερώτημα είναι ποιος και πώς νομιμοποιείται. Ποιος νομιμοποιείται να εκφράσει την κεντρική πολιτική εξουσία απουσία Θεού; Το Έθνος υποκατέστησε το Θεϊκό Υποκείμενο στην αυγή του 19^{ου} αιώνα και κατά τον 20^ο αιώνα φάνηκε πού οδηγεί αυτό το Θεϊκό Υποκείμενο, σε δύο παγκοσμίους πολέμους και σε μυριάδες γενοκτονίες (λέξη που επινοήθηκε κατά τον αιώνα αυτό). Το Έθνος παρέμεινε η κεντρική κατηγορία ακόμη και σε κοινωνικούς σχηματισμούς που δεν παρουσίαζαν συνεκτικά και τυπικά «εθνικά» χαρακτηριστικά, όπως είναι το «αμερικάνικο έθνος», όπου η κατηγορία «έθνος» είναι γενικότερη και μεγαλύτερη από την κατηγορία «κράτος» και μάλιστα έχει να κάνει με μία δικαιοδοσία συνταγματική, θα λέγαμε. Η πολιτική μορφή του εθνοκράτους επιβλήθηκε σε ετερογενείς πληθυσμούς άνωθεν κατά την απο-αποικιοποίηση, κατασκευάζοντας προτεκτοράτα και τέρατα. Ο Ο.Η.Ε. μετά τον Β΄ Π.Π. υποτίθεται ότι εκφράζει μία διεθνική ισορροπία, η οποία όμως αποκρύπτει μία βαθιά ανισορροπία και μία σαφή ανισότητα των εθνοκρατών στην ιεραρχία δύναμης και ισχύος.

Ωστόσο το κράτος, οι γραφειοκρατικοί μηχανισμοί εξουσίας, στον βαθμό που ζήτησε να εκπροσωπήσει την «γενική βούληση του έθνους», αναγκάστηκε ή κατάφερε να δημιουργήσει κάποιες αντιπροσωπευτικές/κοινοβουλευτικές δομές νομιμοποίησης οι οποίες στηρίχθηκαν αφενός στην οριακή διασφάλιση των όρων επιβίωσης και αφετέρου στην ικανότητα των ηγετών της μαζικής πολιτικής να ταυτιστούν με αυτή τη ρουσσωική «γενική βούληση», η οποία υποτίθεται πως υπερβαίνει κάθε κοινωνικό άτομο ή υποσύνολο.

Ας δούμε σύντομα τι γίνεται σήμερα. Είναι σαφές πως οι

κυρίαρχες εξουσίες δεν έχουν το ενδιαφέρον ή το συμφέρον ή την ικανότητα να διασφαλίσουν τους όρους επιβίωσης. Ήδη σε προηγούμενες συζητήσεις μας έχουμε διαπιστώσει ότι η κρίση την οποία ζούμε δεν είναι μόνο οικονομική, αλλά είναι οικολογική, γεωπολιτική, τεχνολογική, ανθρωπολογική και βιοπολιτική.

Είναι μία κρίση σημασιών, της οποίας το διακύβευμα είναι η ίδια η ανθρώπινη ζωή, και ως κοινότητα και ως κοινωνία, αλλά και ως είδος.

Μία από τις κεντρικές συνέπειες αυτής της κατάστασης, όπου συγκλίνουν οι διάφορες διαδρομές της κρίσης, είναι και το τέλος της εθνικής πολιτικής. Διαπιστώνουμε μία μονόδρομη μεταφορά ισχύος από τα παραδοσιακά εθνοκράτη προς διακρατικούς και υπερεθνικούς σχηματισμούς, επίσημους (όπως π.χ. το Eurogroup) και ανεπίσημους (όπως π.χ. τα πολυεθνικά trust) οι οποίοι ελέγχουν, μέσω της διεύρυνσης της κεφαλαιοκρατικής ανάπτυξης, τις κεντρικές λειτουργίες που χαρακτήριζαν την παλαιά «εθνική» ανεξαρτησία, δηλαδή την οικονομική πολιτική, την εξωτερική πολιτική, τη φορολογική πολιτική.

Είναι σχηματισμοί υπερεθνικοί και όχι διεθνικοί, διότι υπερβαίνουν και παρακάμπτουν κάθε «εθνικό» σχεδιασμό και αφορούν ευρύτατους και ετερογενείς πληθυσμούς, είναι σχηματισμοί διακρατικοί και όχι υπερκρατικοί, διότι συμπεριλαμβάνουν και οργανώνουν τις κυρίαρχες κρατικές ελίτ και τις πολιτικές διοικήσεις των εθνοκρατών. Όπως φάνηκε και από το ελληνικό δημοψήφισμα του 2015, οι επίσημες εθνικές κυβερνητικές θέσεις είναι πλέον προσβάσιμες από κόμματα διαμαρτυρίας, ακριβώς γιατί δεν έχουν πλέον κανένα αποφασιστικό περιεχόμενο, καθώς υποβαθμίζονται από διαχειριστικές σε διεκπεραιωτικές. Από τότε έχουν συμβεί μία σειρά γεγονότα που το επιβεβαιώνουν αυτό.

Οι συμφωνίες NAFTA, CETA, TTIP και TTP, που είτε υπογράφηκαν είτε οδεύουν προς υπογραφή, παρά τις κοινωνικές αντιδράσεις, επικυρώνουν θεσμικά τη μετάβαση αυτή. Το δημοψήφισμα στη

Μεγάλη Βρετανία, ένα πράγματι ισχυρό εθνοκράτος, επίσης ακυρώθηκε τη πράξει, όχι από αυτούς οι οποίοι τέθηκαν ενάντια στο Brexit, αλλά κυρίως από αυτούς τους εθνικιστές οι οποίοι το υποστήριζαν.

Ταυτόχρονα, έχουμε μία πλήρη απαξίωση των θεσμών της πολιτικής αντιπροσώπευσης στο ισχυρότερο κράτος του κόσμου, τις Η.Π.Α. Όσοι παρακολουθούν το καρναβάλι των αμερικάνικων εκλογών, βλέπουν πλέον, μπορούν να αντιληφθούν πλέον ξεκάθαρα, ότι η δυσπιστία της αμερικάνικης κοινωνίας απέναντι στο πολιτικό σύστημα, (το οποίο δεν υπήρξε έκπτωτο ή εξαρτημένο, όπως ήταν στο ελληνικό προτεκτοράτο, αλλά κυρίαρχο) εκφράζεται με την απόσυρση του πιο ενεργού κομματιού της από την επίσημη αντιπροσωπευτική πολιτική, αλλά και με τη διάνοιξη ευρύτατων κοινωνικών μετώπων σύγκρουσης με το κατεστημένο, από τη διεκδίκηση της γης από τους αυτόχθονες Λακότα, μέχρι τις κοινωνικές εξεγέρσεις στις πόλεις ενάντια στην κρατική βαρβαρότητα και τις ρατσιστικές δολοφονίες μαύρων από αστυνομικούς. Μέτωπα που δεν εκφράζονται από τις επίσημες πολιτικές δυνάμεις.

Έχει ενδιαφέρον να δούμε ακόμη ότι ο Ντ. Τζ. Τραμπ, αυτός ο γελοίος εκπρόσωπος των celebrity, εκμεταλλεύεται στον λόγο του ακριβώς αυτό το συναίσθημα απώλειας της εθνικής κυριαρχίας. Μάλιστα η τάση του αποκαλείται nativism (γηγενισμός) και όχι nationalism (εθνικισμός) εξαιτίας της ιδρυτικής ιδιαιτερότητας του αμερικάνικου «έθνους», που ως «έθνος μεταναστών» είναι εγγενώς ανοιχτό, συμπεριληπτικό και αφομοιωτικό. Όμως ο Τραμπ εκφράζει τη νοσταλγία του κλειστού, αποκλειστικού (ευρωπαϊκού τύπου) έθνους, ακόμη και αν αυτό δεν υπήρξε ποτέ.

Δήλωσε, για παράδειγμα, την Τρίτη, 14 Οκτώβρη: «*Η Χίλαρυ Κλίντον είναι μέρος ενός διεφθαρμένου παγκόσμιου κατεστημένου των ελίτ που παραδίδει την εθνική μας κυριαρχία*» και «*Αυτό το εγκληματικό κυβερνητικό καρτέλ δεν αναγνωρίζει σύνορα*». Ο Τραμπ, λοιπόν, προσπαθεί να εκλεγεί πατώντας πάνω στην απώλεια νοήματος την οποία βιώνει ένα τεράστιο κομμάτι της αμερικάνικης κοινής γνώμης, την αποξένωση που προέρχεται από

την κοινή γνώση ότι πλέον οι κυβερνήσεις δεν νομιμοποιούνται από τον λαό, αλλά νομιμοποιούνται από τον βαθμό της συμμετοχής τους στα ευρύτερα παγκόσμια δίκτυα συναλλαγής εξουσίας και κεφαλαίου. Όμως, όσο και αν η εθνικιστική ρητορική εξασφαλίζει κάποια ακροατήρια, παραμένει κενού περιεχομένου, συντηρητική και ανεφάρμοστη. Αυτό φαίνεται να το γνωρίζουν οι ακροδεξιοί δημαγωγοί, που γρήγορα υποχωρούν μπροστά στην πραγματικότητα, όπως έκαναν οι Βρετανοί και όπως θα έκανε και ο ίδιος ο Τραμπ ή ενδεχομένως να κάνει η Λεπέν, αφού κι αυτοί συμμετέχουν, ως περιθωριακές ελίτ, στο ίδιο παγκόσμιο σύστημα.

Ακόμη και ένα κράτος του μεγέθους των Η.Π.Α. δεν μπορεί πλέον να απομονωθεί εθνικά και να δημιουργήσει εσωτερική αγορά, χωρίς να καταρρεύσει, καθώς η παραγωγική του δομή έχει παγκοσμιοποιηθεί, η αγορά εργασίας και προϊόντων επίσης, καθώς η κερδοφορία έχει μετατοπιστεί στον χρηματοπιστωτικό τομέα, διεθνής εκ φύσεως, καθώς οι επιχειρήσεις του βρίσκονται βαθιά μπλεγμένες σε διεθνή δίκτυα χρηματοπιστωτικά, κεφαλαιοκρατικά και διακρατικά, που ορίζουν τις βασικές συντεταγμένες. Δεν υπάρχει πλέον απομονωμένος τόπος, καθώς ο πλανήτης διαχωρίζεται σε παγκόσμιες ζώνες καταμερισμού παραγωγής, κατανάλωσης και κυκλοφορίας των κεφαλαίων.

Στις αμερικάνικες εκλογές μπορούμε να διαπιστώσουμε τρία φαινόμενα: Την απώλεια της νομιμοποίησης, την εκλογική αποχή και τις κοινωνικές εξεγέρσεις, τρία φαινόμενα που επικοινωνούν.

Η απώλεια της νομιμοποίησης επιφέρει μία απαξίωση και ταυτόχρονα μία θεαματικοποίηση των εκλογών. Μία απόλυτη κυριαρχία της εικόνας έναντι του λόγου και της διαφημιστικής ρητορικής έναντι της ρητορείας. Αυτή τη στιγμή, ο Τραμπ δεν ανέρχεται ως εκπρόσωπος της ελίτ, αλλά ως αυτονομημένο μέλος της ελίτ, βασισμένος μόνο στην αναγνωρισιμότητά του, στο κύρος

του ως celebrity. Αυτή η αναγνωρισιμότητά του τον κάνει πλέον διαθέσιμο ως λαμπερό προϊόν μιας πολιτικής του θεάματος. Από την ιδεολογία, λοιπόν, περνάμε στη σημειολογία. Και μάλιστα, ο Τραμπ δεν μπορεί να εκφράσει καμία συγκεκριμένη ιδεολογία, ούτε του νεοφιλελευθερισμού, ούτε του συντηρητισμού, ούτε φυσικά κάποιου είδους κοινωνική πολιτική. Τι συμβαίνει λοιπόν;

Συμβαίνει πως η κοινωνική απονομιμοποίηση της κυρίαρχης πολιτικής και η κοινωνική απονομιμοποίηση της αντιπροσώπευσης έχουν φτάσει σε τέτοιον βαθμό, ώστε οι ψυχοπολιτικοί μηχανισμοί ταύτισης στρέφονται πλέον σε δημόσια πρόσωπα μεγάλης δημοσιότητας και ελάχιστης ευθύνης, δηλαδή τους celebrity (ορισμός του celebrity: κάποιος που είναι διάσημος απλώς επειδή είναι διάσημος, βλέπε Καρντάσιαν), πρόσωπα που έχουν μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα από τους πολιτικούς, αλλά χωρίς κανένα πολιτικό φορτίο. Αυτά τα πρόσωπα, οι celebrity, που γίνονται διάσημα εξαιτίας των σκανδάλων και του life-style τους, όχι εξαιτίας των απόψεών τους, είναι εξ ορισμού άτρωτα στα σκάνδαλα στα οποία οι πολιτικοί αποδεικνύονται ευάλωτοι.

Είναι εξ ορισμού σκανδαλώδη πρόσωπα και αντλούν από τα σκάνδαλα αναγνωρισιμότητα και παραδόξως, (σαν αντιμετάθεση), οικειότητα.

Ο Τραμπ επιβλήθηκε επί 30 χρόνια ως celebrity και TV persona. Τόσα περίπου χρόνια έχει και η Κλίντον ως πολιτικό πρόσωπο και οι δύο φιγούρες του ανώτατου κατεστημένου. Αποτέλεσμα: Ο Τραμπ προβάλλεται ως το «καινούργιο» ενώ η Κλίντον ως το «παλιό». Ο γηραιός γνωστός δισεκατομμυριούχος φαφλατάς μπορεί να αναπαράγει φράσεις του Μουσολίνι και συνάμα να ποζάρει ως δύναμη αλλαγής.

Η επιτυχία του, ακόμη και όταν χάσει τις εκλογές (σύμφωνα με κάθε λογική, αυτό είναι το λογικό) φανερώνει μία νέα εναλλακτική του συστήματος, η οποία προκύπτει χωρίς να είναι ρητή στρατηγική. Την ταύτιση της Εξουσίας με την Ψυχαγωγία ή το πέρασμα από τον καιρό που οι κυβερνήτες γίνονταν celebrity στον καιρό που οι celebrity θα γίνονται κυβερνήτες. Εξάλλου, ο

Τραμπ δεν εκφράζει επισήμως την ελίτ, παρόλο που ο ίδιος είναι ον της ελίτ, η επίσημη πολιτική και οικονομική ελίτ τον έχει αποκηρύξει. (Κανέναν εν ζωή Ρεπουμπλικάνος πρόεδρος δεν τον στηρίζει). Η σύνδεση της Εξουσίας με το θέαμα ήταν παλαιόθεν γνωστή, όμως πλέον το θέαμα γίνεται πανταχού παρόν και απειλεί να θέσει υπό τον έλεγχο του την πολιτική, καθιστώντας την πολιτική αρένα μία αρένα καθαρού θεάματος.

Από μια τέτοια εξέλιξη μόνο ο φασισμός και η ακροδεξιά θα μπορούσαν να ωφεληθούν, το δημοκρατικό κίνημα είναι κίνημα περιεχομένου.

Στο πλαίσιο αυτό, έχουμε την εμφάνιση μίας ψηφιακής πολιτικής. Πολιτικής του twitter, πολιτικής του facebook, πολιτικής των social media. Αυτή διαπερνά τις παραδοσιακές ταυτίσεις του ψηφοφόρου με το κόμμα ή του πολίτη με τον εκλεγμένο και διαμορφώνουν νέα πεδία πολιτικής σύγκρουσης και νέα πεδία κοινωνικής επιρροής, όπου η κάθε υποομάδα έχει την ευκαιρία να παρουσιαστεί σε έναν παγκόσμιο ορίζοντα, και άλλοτε περιθωριακές απόψεις έχουν τη δυνατότητα να απευθυνθούν σε ένα παγκόσμιο κοινό.

Ωστόσο, στις Η.Π.Α., όπως και σε κάθε χώρα, διευρύνεται η εκλογική αποχή.

Η εκλογική αποχή γίνεται πλέον ένα κοινό χαρακτηριστικό των κοινωνιών. Δύο δημοψηφίσματα έγιναν στις 2 Οκτωβρίου 2016, ένα στην Ουγγαρία με επίδικο την αποδοχή ή όχι προσφύγων, ένα στην Κολομβία με επίδικο την αποδοχή ή όχι της ειρηνευτικής συνθήκης με τους αντάρτες του FARC. Και στα δύο θριάμβευσε η αποχή, (στην Ουγγαρία ψήφισε σχεδόν το 45%, στην Κολομβία ψήφισε μόλις το 37.43%) ακυρώνοντάς τα de facto (στην Κολομβία) αλλά και de jure (στην Ουγγαρία). Η αποχή ήταν τεράστια και στις ελληνικές εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, πράγμα που δεν αναφέρεται συχνά, αφού υποσκάπτει τον ισχυρισμό του πρωθυπουργού Τσίπρα πως ο λαός υπερψήφισε την μνημονιακή «συμφωνία». Δεν υπερψήφισε ο λαός την συμφωνία, την υπερψήφισε η πλειοψηφία της μειοψηφίας των ψηφοφόρων που προσήλθε στις

κάλπες. Το ίδιο ενδέχεται να συμβεί και στις αμερικάνικες εκλογές του Νοέμβρη.

Αυτή η αποχή όμως δεν είναι παθητική. Δεν έχει να κάνει με καταναλωτές οι οποίοι δεν πάνε να ψηφίσουν διότι έχουν αποπολιτικοποιηθεί ή δεν έχουν πολιτική συνείδηση. Αντιθέτως, έχει να κάνει με πολίτες που έχουν συνείδηση της πολιτικής και δεν συμμετέχουν στο καταναλωτικό παιχνίδι που είναι οι επίσημες εκλογές. Θέτουν όμως το ζήτημα της πολιτικής εξουσίας. Πώς αποφασίζουμε, ποιος αποφασίζει;

Μιας και οι ανώτατες κυβερνητικές εθνικές θέσεις μένουν πλέον κενές από περιεχόμενο εξουσίας, φαίνεται να υπάρχει ένα τεράστιο αδιέξοδο και στις σοσιαλδημοκρατικές και τις εναλλακτικές πολιτικές που προέρχονται από το σύστημα. Φαίνεται, δηλαδή, ότι στους έσχατους στόχους δεν έχουν σημασία τα πρόσημα, και φαίνεται ότι οι διαφορές ανάμεσα σε μία δεξιά και μία αριστερή κυβέρνηση δεν ορίζονται από διαφορετικές πολιτικές κρατικής διαχείρισης, αλλά από οριακές διαφορές έντασης της καταστολής και επιλογής των διαθέσιμων μέσων επιβολής, αλλά προς την ίδια κατεύθυνση.

Ταυτόχρονα, βλέπουμε μητροπόλεις να αναδύονται ως παγκόσμιοι κόμβοι υπεράνω των κρατικών περιφερειών τους. Να γίνονται πλέον ανεξάρτητες ή και παρασιτικές σε σχέση με τα εθνοκράτη τους. Το Λονδίνο απείλησε να αποχωρήσει από τη Μ. Βρετανία και να υποβάλει αίτημα ένταξης στην Ε.Ε. και κανείς δεν γέλασε, διότι θα μπορούσε να συμβεί. Η Αθήνα υπερβαίνει το μέγεθος του ελληνικού κράτους και σε σημασία και σε ενέργεια. Τα πεδία διαχείρισης διευρύνονται ενώ οι γραφειοκρατικές λειτουργίες το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να αναπαράγονται επιθετικά.

Στις Η.Π.Α., εν μέσω αποχής, αντί της παθητικότητάς, έχουμε παντού πολλαπλασιασμό και εμβάθυνση των κοινωνικών εξεγέρσεων. Στην ύπαιθρο, εξεγέρσεις υπεράσπισης του εδάφους ενάντια στον επιθετικό σχεδιασμό της ανάπτυξης, στις πόλεις, εξεγέρσεις υπεράσπισης της ζωής και της ισότητας ενάντια στη βαρβαρότητα των κατεστημένων εξουσιών. Είναι εξεγέρσεις τοπικές αλλά

επικοινωνούν και οργανώνονται σε δίκτυα παγκόσμιας εμβέλειας, καθώς οι αγώνες των κοινοτήτων συναρθρώνονται σε παγκόσμιους αγώνες για τα κοινά και για τη δημοκρατία. Ο αγώνας των Σιου στη Ντακότα είναι κοινός με τον αγώνα των κατοίκων στις Σκουριές. Είναι τοπικοί, αλλά αφορούν την παγκόσμια κοινότητα και ως νόημα, αφού φέρουν κοινό πρόταγμα γης και ελευθερίας, αλλά και ως πράξη, αφού τα οικοσυστήματα που υπερασπίζονται είναι κοινά της ανθρωπότητας.

Η παγκόσμια διεύρυνση της κοινωνικής ανισότητας ανάγκασε πρόσφατα την Λαγκάρντ του Δ.Ν.Τ. να εκδώσει προειδοποίηση για το ενδεχόμενο ξεσηκωμού των κοινωνιών απέναντι στην εντεινόμενη φτωχοποίησή τους. Η άμεση δημοκρατία, το έχουμε ξαναπεί, είναι ένα πρόταγμα το οποίο έχει τεθεί κατά τόπους σε όλο το εύρος του πλανήτη και διαρκώς αναζητείται. Αναζητούνται τρόποι, αναζητούνται πρακτικές και πραγματώνονται σε εφήμερες ή διαρκείς μορφοποιήσεις. Οι κοινότητες των Ζαπατίστας καλούν για μία σύνδεση των ιθαγενικών αγώνων, οι αμεσοδημοκρατικές συνελεύσεις της Ροζάβα εν μέσω πολέμου θέτουν ένα παράδειγμα που πρέπει να μελετηθεί, κοινωνικά δίκτυα αλληλεγγύης και κοινωνικά δίκτυα αυτοκυβέρνησης αναδύονται, επιμένουν, καταρρέουν, επανεμφανίζονται, στον χώρο της πόλης και της υπαίθρου, σε μία διαρκή κίνηση αναδημιουργίας του ελεύθερου δημόσιου χώρου και του ελεύθερου δημόσιου χρόνου.

Μέσα στην ποικιλία των μορφών και την πολυμορφία των αγώνων, κοινό είναι το δημοκρατικό διακύβευμα. Πώς μπορεί αυτός ο κόσμος να παλέψει, να εκφραστεί και να αυτοκυβερνηθεί, τη στιγμή που υπάρχει ένα στενό παγκόσμιο πλέγμα εξουσίας που πνίγει τον πλανήτη;

Κοινή επίσης είναι η παγκόσμια αλληλεγγύη, η οποία διαπερνά τα σύνορα, όσο καθίσταται σαφές πως οι πραγματικές διαχωριστικές γραμμές δεν είναι οριζόντιες, αλλά κάθετες, και ότι τα σύνορα τα οποία επιβάλλονται δεν είναι πλέον σύνορα εθνικά, αλλά σύνορα που αφορούν την πρόσβαση στην εξουσία, σύνορα αποκλεισμού. Όσο τα οριζόντια σύνορα γίνονται πορώδη, τα

κάθετα σύνορα γίνονται αδιάβατα. Διαμορφώνεται μία παγκόσμια ελίτ αρκετά μεγάλη, ώστε να τείνει να αυτονομηθεί ως παγκόσμια αριστοκρατία, στις τάξεις της οποίας οι πολιτικές κυβερνήσεις συμμετέχουν ως πρόσωπα και όχι ως θεσμοί.

Επιπλέον, πρέπει να θυμίσουμε πως η φιγούρα του πρόσφυγα είναι μία από τις κεντρικές κοινωνικές κατηγορίες της εποχής μας που συνδέεται άμεσα με αυτή την απώλεια της εθνικής πολιτικής. Ο σύγχρονος πρόσφυγας εμφανίζει τρία καινοφανή χαρακτηριστικά:

Το πρώτο είναι ότι καταργεί έμπρακτα τα σύνορα και σαν σώμα, σαν άτομο, σαν άνθρωπος και σαν νόημα, μέσα από την ίδια του την κίνηση απόδρασης πέρα από τα σύνορα και μέσα από τις κινήσεις αλληλεγγύης ή και ξενοφοβίας των κοινωνιών. Αποδεικνύει πόσο ρευστά είναι τα σύνορα και πόσο μεγάλο το χάσμα ανάμεσα στις κυβερνήσεις και τους πληθυσμούς που αυτές καταδυναστεύουν, πόσο ανεπαρκείς οι κρατικές εξασφαλίσεις και πόσο άτεγκτοι οι διακρατικοί συσχετισμοί.

Το δεύτερο είναι ότι ο πρόσφυγας δείχνει την ανεπάρκεια κάθε ταξικής ανάλυσης, γιατί η θέση του δεν είναι ταξική. Δεν έχει ταξικότητα ο ίδιος ο πρόσφυγας. Ο ίδιος ο πρόσφυγας παράγει κέρδος για το κεφάλαιο των χωρών «υποδοχής», χωρίς να ανήκει σε καμία δομή παραγωγής, με την παρουσία του και μόνο. Δεν έχει σημασία αν ήταν γιατρός ή εργάτης εκεί. Όταν έρχεται εδώ δεν έχει σημασία η επαγγελματική του θέση, σημασία είναι ότι αποτελεί ένα οικονομικό μέγεθος προς εκμετάλλευση και ένα πολιτικό εργαλείο διαπραγμάτευσης.

Κατά τρίτον, ο πρόσφυγας δείχνει την καινούργια θέση του εθνικού προσδιορισμού. Το εθνικό, χωρίς πολιτική ισχύ, παραμένει το προνομιακό εργαλείο ταξινόμησης και χειραγώγησης των ανθρώπων στη διάθεση του κράτους, αλλά όχι πλέον πολιτικής αντιπροσώπευσης. Δεν υπάρχει καμία διμερής συμφωνία μεταξύ της Ε.Ε. και της Συρίας ή του Αφγανιστάν που να καθορίζει τις διαφορετικές μοίρες των Σύρων και των Αφγανών προσφύγων. Υπάρχει όμως η αυθεντία του κράτους, η εξουσία του κυρίαρχου κράτους να κατηγοριοποιεί τους ανθρώπους και να ρυθμίζει στο

πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων τις ροές των μεταναστών, αντιστρόφως ανάλογα προς τις ανεξέλεγκτες ροές των κεφαλαίων. Αυτό είναι το τελευταίο καταφύγιο του εθνικού. Η καταστολή και η ταξινόμηση, ο πυρήνας δηλαδή του κρατικού.

Τέλος, για πρώτη φορά στην ιστορία βρισκόμαστε μπροστά σε ένα φάσμα ολοκληρωτικής καταστροφής, οικολογικής, τεχνοεπιστημονικής, γεωπολιτικής ή βιοπολιτικής. Όλα αυτά οδηγούν σε μία ανθρωπολογική καταστροφή, καθώς οι κοινωνίες σήμερα δεν δείχνουν να μπορούν να δημιουργήσουν μία πειστική εικόνα ενός βιώσιμου μέλλοντος. Δεν φαίνεται να μπορούν να παράγουν τους εκάστοτε ανθρωπολογικούς «τύπους» που θα υπερασπίζονταν την αναπαραγωγή αυτής της κατάστασης. Δεν φαίνεται, επίσης, κάποιος να ελέγχει τους μηχανισμούς της κυριαρχίας, παρά μόνο η αρένα μίας παγκόσμιας πολυκεντρικής εξουσίας που συντίθεται από τους ασταθείς αγώνες επικράτησης των ισχυρών αντιτιθέμενων αλλά και αλληλοσυμπλεκόμενων διευθυντικών ομάδων συμφερόντων.

Αυτή η κατάσταση μπορεί να οδηγήσει σε κάθε ενδεχόμενο. Κάθε ενδεχόμενο μπορεί να οδηγήσει σε εκτράχυνση της κατάστασης. Μπορεί να οδηγήσει σε ακόμη μεγαλύτερη κρατική βαρβαρότητα και σε μία επιτάχυνση της κοινωνικής αποσύνθεσης. Όμως η κρίση είναι ενεργητική και, νομίζω, μπορούμε να διαπιστώσουμε κάποιες δυνατότητες υπέρβασης των παραδοσιακών αδιεξόδων μέσα από την υπέρβαση των παραδοσιακών πολιτικών κατηγοριών.

Αντί για εθνικό, έχουμε μία νέα σύνθεση του τοπικού με το παγκόσμιο.

Αντί για την πολιτική της αντιπροσώπευσης, βλέπουμε δίκτυα άμεσης δημοκρατίας, πολιτικές συλλογικότητες αμεσοδημοκρατικές και κοινωνικά μέτωπα αμεσοδημοκρατικά. Κινήματα χωρίς ηγέτες που αναδεικνύονται και επικοινωνούν, συχνά με παγκόσμια εμβέλεια. Επίσης, αυτοκυβερνώμενες κοινότητες που προκύπτουν σε τομείς παραγωγής, σε απελευθερωμένους δημόσιους χώρους, σε τομείς διαχείρισης των κοινών. Είναι δυνατότητες, δεν είναι

φυσικά ολοκληρωμένες αυτοθεσμίσεις αυτές, αλλά είναι δυνατότητες δημοκρατικής αυτοθέσμησης.

Αντί για το απομονωμένο άτομο της μάζας, τη μαζική μονάδα, βλέπουμε μια υπέρβαση προς το συλλογικό άτομο, το πραγματικό υποκείμενο της αμεσοδημοκρατικής συλλογικότητας. Η συλλογικότητα δεν μπορεί πια να υποτάξει το άτομο, όμως και το άτομο δεν μπορεί να υπάρξει δίχως έναν δημόσιο χώρο επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης. Τα σύγχρονα δημοκρατικά κοινωνικά κινήματα και οι σύγχρονες ελευθεριακές συλλογικότητες δημιουργούν αυτό τον δημόσιο χώρο ως χώρο ελευθερίας και δημιουργίας μέσα από την πρακτική τους. Και δημιουργείται μία κοινή δημοκρατική παιδεία από άτομα που αναγνωρίζουν την υποκειμενικότητά τους μέσα από τη σχέση τους με τον άλλο. Μέσα από την ατομική δημιουργία με συλλογική αναφορά.

Αντί για την ψευδή διάζευξη Κρατικού – Ιδιωτικού, μπορούμε να δούμε σαφώς ότι το κρατικό και το ιδιωτικό ταυτίζονται, ως φορείς κοινών συμφερόντων. Εναντίον τους πρέπει να αναδείξουμε το Δημόσιο ως ελεύθερο και κοινωνικό. Ο δημόσιος χώρος και ο δημόσιος χρόνος είναι το πραγματικό διακύβευμα τη στιγμή που ο δημόσιος χώρος ξεπουλιέται, το έδαφος και τα κοινά, ο δημόσιος χρόνος ρευστοποιείται και κεφαλαιοποιείται, ενώ καταρρέει η εργασία και ψηφιοποιείται η επικοινωνία. Το κεφάλαιο των ισχυρότερων επιχειρήσεων της επικοινωνίας, των social media και των mass media δεν είναι το προϊόν τους, αλλά οι χρήστες τους ή μάλλον οι χρήστες τους είναι το προϊόν τους, οι αριθμοί των χρηστών είναι οι δείκτες που ορίζουν τη χρηματιστηριακή τους επιτυχία ή κατάρρευση.

Αντί για τη λατρεία της ανάπτυξης βλέπουμε μια υποχώρηση του καταναλωτισμού, τόσο ως δυνατότητα, όσο και ως φαντασιακό. Η φαντασιακή υποχώρηση του καταναλωτικού προτάγματος μπλοκάρει τη μηχανή της ανάπτυξης εξίσου με την εξάντληση των φυσικών και ψυχικών πόρων και την ενεργή αντίσταση των κοινωνιών.

Σήμερα, για να επιστρέψουμε στην εγχώρια κατάσταση, η

κυβέρνηση των ΣΥΡΙΖΑΝΕΛ, η οποία επικύρωσε την εκχώρηση του δημόσιου πλούτου για 99 χρόνια και φυσικά έχει υπογράψει τη διάλυση των εργασιακών δικαιωμάτων, διατηρεί σαν πολιτικό σύνθημα την υπεράσπιση του δημόσιου πλούτου και των δικαιωμάτων, λέγοντας (όπως ο Τσακαλώτος πρόσφατα) ότι «όσο είμαστε εμείς κυβέρνηση, αυτά τα οποία δεσμευθήκαμε να κάνουμε δεν θα υλοποιηθούν». Ίσως είναι η τελευταία διαθέσιμη εκδοχή του περίφημου δόγματος ΤΙΝΑ (There Is No Alternative), το «μόνο εμείς μπορούμε να σας σώσουμε από εμάς». Φυσικά, δεν υπάρχει τίποτε να σωθεί, ούτε κανένας επερχόμενος σωτήρας και η κοινωνική καταστροφή δεν μπορεί να αποτραπεί, παρά μόνο αν η κοινωνία πάρει την πολιτική εξουσία και την πολιτική απόφαση στα χέρια της.

Αυτή η δυνατότητα έχει ως τώρα εμφανιστεί μόνο στους δρόμους της σύγκρουσης με την πολιτική του κράτους και του κεφαλαίου, μέσα από τη δημοκρατική πολιτική της κοινωνικής και ατομικής αυτονομίας. Φαίνεται πως αυτή η δυνατότητα μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα από την άμεση δημοκρατία.

**Το παρόν κείμενο αποτέλεσε εισήγηση στην παρουσίαση του βιβλίου «Το τέλος της εθνικής πολιτικής», στο Nosotros, 12/10/2016.*

Πολιτικός Χρόνος και Δημόσιος Χώρος

Ο ρόλος της σύγχρονης αντιεξουσιαστικής συλλογικότητας

Αλέξανδρος Σχισμένος

Μετά τις μεγάλες διαδηλώσεις της 31^{ης} Μαρτίου στη Γαλλία, ενάντια στον νέο ασφαλιστικό νόμο του Ολάντ και την επακόλουθη

εργασιακή αποδιάρθρωση, ξέσπασε το κίνημα Nuit Debout[1], που κατέκλυσε τις πλατείες της Γαλλίας και διαχύθηκε και σε άλλες πόλεις της Δυτικής Ευρώπης. Από τις πολύμορφες εκδηλώσεις αυτού του κινήματος, που αυτή τη στιγμή βρίσκεται εν εξελίξει και συγκρούεται με τις κατασταλτικές δυνάμεις του γαλλικού κράτους, ας δούμε μία συμβολική πράξη, που κάποιοι θα χαρακτήριζαν λεπτομέρεια, αλλά φέρει πολιτικές συνδηλώσεις. Οι άνθρωποι που συμμετέχουν στο κίνημα αρνήθηκαν από την πρώτη μέρα το επίσημο ημερολόγιο και, σε πείσμα της κανονικότητας συνεχίζουν να μετράνε ημέρες του Μαρτίου, ονομάζοντας την 1^η Απρίλη 32^α Μάρτη, την 2^η 33^η κ.ο.κ. Αυτό το νέο, «Μαρτιανό» επαναστατικό ημερολόγιο απηχεί την ανακήρυξη του Έτους 1 και την αντικατάσταση του επίσημου ημερολογίου από τους επαναστάτες του 1789. Είναι μία γαλλική επαναστατική παράδοση, η χειρονομία δημόσιας αποκήρυξης του επίσημου ημερολογιακού χρόνου, που, όσο θεατρική και αν δείχνει, φέρνει στο φως τη βαθιά εξάρτηση των κατεστημένων δομών εξουσίας από την επίσημη κοινωνική χρονικότητα, τόσο στην **ημερολογιακή**[2], όσο και στην **ιστοριογραφική** της διάσταση[3].

Το κίνημα, απορρυθμίζοντας συμβολικά την επίσημη ημερολογιακή χρονικότητα, θεσπίζοντας το δικό του ημερολόγιο, αυτοκαθορίζεται ως ιστορικό γεγονός και πλατύνει τον χρονικό του ορίζοντα στο απροσδιόριστο. Αν η άρνηση του Απρίλη είναι η αρνητική πλευρά της ημερολογιακής επανίδρυσης, η αντίσταση στη χρονική κανονικότητα, η συνέχιση του Μάρτη είναι η θετική πλευρά αυτής της συμβολικής χειρονομίας, η αξίωση θέσμησης μίας διαφορετικής κοινωνικής χρονικότητας. Είναι μια συμβολική έκφραση των πραγματικών δημοκρατικών λειτουργιών που γεμίζουν τον απελευθερωμένο δημόσιο χώρο της πλατείας και συνθέτουν τον κοινό δημόσιο χρόνο. Έχουμε να κάνουμε με μία αναδημιουργία του δημόσιου ως κοινωνικού και αντικρατικού. Φυσικά, αυτό δεν αρκεί για να λυγίσει η αντίδραση της κυριαρχίας ή για να εκτροχιαστούν ριζικά οι δυναμικές της κανονικότητας, όμως φανερώνει την αυτοσυνειδησία του κινήματος σαν εξ αρχής δημιουργό του δικού του *ελεύθερου δημόσιου χρόνου*.

Αν κοιτάξουμε στο παρελθόν, μπορούμε να βρούμε πολλά παραδείγματα που υπογραμμίζουν τη στενή εξάρτηση του πολιτικού χρόνου από τον δημόσιο χώρο. Κάθε κοινωνία διαρθρώνεται σχηματικά σε τρεις σφαίρες: την ιδιωτική σφαίρα, την ιδιωτική/δημόσια, τη σφαίρα της επικοινωνίας και του πολιτισμού και την καθαρά δημόσια σφαίρα, τον χώρο της πολιτικής λήψης αποφάσεων. Στις κοινωνίες όπου η πολιτική εξουσία ταυτίζεται με την κρατική ιεραρχία, οι δημόσιες λειτουργίες, τόσο του πολιτισμού όσο και της πολιτικής καθυποτάσσονται στην κρατική εξουσία, ενώ ο ιδιωτικός χώρος και χρόνος είτε συστέλλεται και απομονώνεται, είτε απορροφάται. Το κράτος, η διαχωρισμένη εξουσία, καταχράται το δημόσιο ως κρατικό.

Στην παραδοσιακή Κίνα, ο αυτοκράτορας ήταν *ωροκράτορας*, και κάθε καινούργιος αυτοκράτορας εγκαινιάζε την αρχή του με την ανακήρυξη του δικού του, ιδιαίτερου, ημερολογίου, που σηματοδοτούσε τη βασιλεία του. Ο χρόνος της Κίνας ήταν ο χρόνος του αυτοκράτορα, μέχρι την ήττα της Κίνας στον πόλεμο του Οπίου (1842) και το βίαιο άνοιγμά της στη δυτική επικυριαρχία και τη δυτική χρονομετρία.

Ο Lewis Mumford (*Technics and Civilisation*) γράφει: «Το ρολόι είναι ένα μέσο που μας επιτρέπει όχι μόνο να ξέρουμε την ώρα αλλά να συγχρονίζουμε τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Το ρολόι, και όχι η ατμομηχανή, είναι η κομβική μηχανή της σύγχρονης βιομηχανικής εποχής». Αν το μηχανικό ρολόι, που μετράει τον χρόνο μέσω της παλινδρομικής ταλάντωσης, εξυπηρετεί τη βιομηχανική κατάτμηση του κοινωνικού χρόνου σε ισομερή διαστήματα μέτρησης τόσο της παραγωγικότητας, όσο και της αξίας, το σπέρμα της επινόησής του βρίσκεται σε μία προβιομηχανική χρονική πειθαρχία.

Η καταρχήν κατάτμηση της ημέρας σε ισόποσες ώρες ήταν επίτευγμα του μοναστικού κινήματος και της οργάνωσης των μοναστηριακών κοινοβίων. Η ρύθμιση των ωρών βάσει του λειτουργικού της προσευχής (κατάτμηση του 24ώρου σε τρίωρα) υπήρξε η πρώτη πειθαρχική κανονιστικότητα που επιβλήθηκε στον

κοινωνικό χρόνο και η πρώτη απόπειρα μέτρησης του χρόνου ανεξάρτητα από τις κοινωνικές δραστηριότητες της αγροτικής ζωής. Το ωρολόγιο πρόγραμμα εξέφρασε την πολιτική ανεξαρτησία και αργότερα ηγεμονία των μοναστηριών επί των αγροτικών κοινοτήτων του Μεσαίωνα. Το καμπαναριό έγινε ο ρυθμιστής του δημόσιου χρόνου, ενώ ο δημόσιος χώρος είχε περιοριστεί στις εκκλησιαστικές αυλές.

Όταν η πολιτική εξουσία μεταφέρθηκε στις πόλεις στον ύστερο Μεσαίωνα, κατά την περίοδο της επινόησης του μηχανικού ρολογιού, (γύρω στον 13^ο αιώνα) το νέο σύμβολο του δημόσιου χρόνου εμφανίστηκε πρώτα σε καμπαναριά και έπειτα στους πύργους των αρχόντων, καθώς η εξουσία έγειρε προς το κοσμικό. Το μηχανικό ρολόι, στέκεται ανάμεσα στον φεουδαρχικό και τον πρωτοκαπιταλιστικό κόσμο σαν γέφυρα και πραγμάτωση των νέων σημασιών. Στη βιομηχανική νεωτερικότητα, η μέτρηση του χρόνου έγινε πιο ακριβής και η κατάτμηση πολλαπλασιάστηκε, μέχρι να φτάσουμε στα πικοδευτερόλεπτα (10^{-46} δευτερόλεπτα). Η αυτονόμηση και κυριαρχία των οικονομικών δραστηριοτήτων επί των υπολοίπων κοινωνικών λειτουργιών, η επικράτηση του καπιταλιστικού φαντασιακού και η πρωτοκαθεδρία της παραγωγής μετασχημάτισε την κοινωνική οργάνωση με όρους χρονικής μετρησιμότητας. Όμως οι μάχες ενάντια στην καπιταλιστική πειθαρχία απελευθέρωσαν κατά περιόδους τον δημόσιο χώρο, αναδεικνύοντας τη συλλογική δημοκρατική πολιτική, μέσα από κοινωνικές εξεγέρσεις, επαναστάσεις και υπερβάσεις. Η διαρκής συμπλοκή και η σύγκρουση μεταξύ της κρατικής και οικονομικής εξουσίας και των κοινωνιών είναι μία συμπλοκή και σύγκρουση επί του δημόσιου χρόνου και του δημόσιου χώρου.

Το μηχανικό ρολόι, όταν έγινε πλέον φορητό, ρολόι τσέπης και χειρός, απελευθέρωσε τη μέτρηση του χρόνου προς όφελος του ατόμου. Καθένας απέκτησε τη μέτρηση του ιδιωτικού του χρόνου. Όμως αυτή η εξατομίκευση δεν σήμαινε κάποια αδιανόητη εξατομίκευση του κοινωνικού χρόνου, αλλά την αποικιοποίηση του προσωπικού χρόνου από τους κυρίαρχους καθορισμούς και μετρήσεις που ήδη οργάνωναν τον παραγωγικό δημόσιο χρόνο.

Η πρόσφατη μετατροπή του κράτους σε επιχείρηση, σημαδεύει την παραχώρηση του δημόσιου κρατικοποιημένου χώρου στο ιδιωτικό κεφάλαιο, την πλήρη ιδιωτικοποίησή του. Παράλληλα, σημαδεύει τη δημοσιοποίηση του ιδιωτικού χρόνου υπό τον τρόπο του προϊόντος, καθώς η εξίσωση του χρόνου με το χρήμα, θεμελιώδης αρχή της παραγωγής, καθολικεύεται σε εξίσωση του χρήστη με το προϊόν. Η παγκοσμιοποίηση της πληροφορίας και των προϊόντων προσφέρει την προβολή του ιδιωτικού αυτού χρόνου σε παγκόσμιο επίπεδο, σε μία παράδοξη δημόσια μοναξιά. Από την άλλη, η παγκόσμια απελευθέρωση της πληροφορίας δημιουργεί ρωγμές στην κυρίαρχη κοινωνική χρονικότητα και κανονικότητα, καθώς οι σημασίες διατρέχουν τα πορώδη κοινωνικά δίκτυα πέρα από τους κυρίαρχους περιορισμούς.

Μέσα σε αυτή την συνθήκη, ο πολιτικός χρόνος γίνεται «πυκνός», μοιάζει να διαστέλλεται και να συστέλλεται ανάλογα με την κοινωνική αναδημιουργία και υπεράσπιση του ελεύθερου δημόσιου χώρου. Όταν τίθεται το ερώτημα του δημόσιου χρόνου ως ερώτημα της πολιτικής εξουσίας, οι κρατικιστικές συλλογικότητες και κόμματα, αριστερά και δεξιά, έχουν μια έτοιμη απάντηση. Ο διαχωρισμός της τακτικής από τη στρατηγική στηρίζεται στην ταύτιση Κράτους και Εξουσίας και επιτρέπει τον εργαλειώδη διαχωρισμό των μέσων από τους σκοπούς, τον ιδεολογικό διαχωρισμό της πράξης από τη θεωρία, τον πολιτικό διαχωρισμό της κοινωνίας από την κυβέρνηση. Θέτει την αρχή της κατάληψης της κρατικής εξουσίας σαν απώτερο στόχο της πολιτικής. Ο συλλογικός χρόνος των κρατικιστικών συλλογικοτήτων ομοιάζει με τον δημόσιο χρόνο των κρατικών οντοτήτων, υπόκειται στους μυστικούς ρυθμούς μιας στεγανοποιημένης γραφειοκρατίας. Για τις κρατικιστικές πολιτικές συλλογικότητες, είτε της αριστεράς, είτε της δεξιάς, η ταύτιση κράτους και εξουσίας σημαίνει την ταύτιση του δημόσιου με το κρατικό. Το βλέπουμε αυτό σε κάθε προγραμματική αριστερή δήλωση.

Αντιθέτως, μία αντιεξουσιαστική συλλογικότητα αρνείται ρητά την κατάληψη της κατεστημένης εξουσίας. Έτσι, αρνείται την ίδια την ταύτιση του Κράτους και της Εξουσίας και αρνείται την

ταύτιση δημόσιου και κρατικού. Όμως αυτό σημαίνει πως δεν μπορεί να αποβλέπει στην ίδια «απόδοση» της πολιτικής της δραστηριότητας στην οποία αποβλέπουν οι αριστερές οργανώσεις. Πρέπει επίσης να στοχαστούμε την αντιεξουσιαστική συλλογικότητα δυναμικά, εν τω χρόνω, καθώς δεν έχει τις γραφειοκρατικές κανονικότητες των στατικών αριστερών οργανώσεων. Μπορούμε έτσι να διαπιστώσουμε κάποια ερωτήματα που εμφανίζονται στη δυναμική της αντιεξουσιαστικής συλλογικότητας όσο αυτή διαρκεί μέσα στον χρόνο και εξαιτίας του χρόνου.

Ένα ερώτημα τίθεται από τον πλουραλισμό των μορφών οργάνωσης που μπορεί να περιέχει ή να δημιουργήσει μία ανοιχτή αντιεξουσιαστική συλλογικότητα. Καθώς δεν αποτελούν γραφειοκρατικά όργανα, διαφορετικές θεματικές συνελεύσεις μπορούν να κατακερματίσουν τις δραστηριότητες μίας συλλογικότητας τόσο σε επιμέρους θέματα, όσο και σε επιμέρους συμμαχίες με άλλες πολιτικές δυνάμεις, βάσει κοινών θεματικών.

Ένα δεύτερο ερώτημα τίθεται από τις μετατοπίσεις νοήματος και σημασιών μέσα στον χρόνο, καθώς η πολιτική πράξη τίθεται υπό κριτική. Το πρόβλημα μπαίνει από την τριβή ανάμεσα στην υπεράσπιση του προτάγματος της αυτονομίας και την κριτική στην ιδεολογία. Παρόλο που το ένα ουσιαστικά εμπεριέχει το άλλο, δηλαδή το πρόταγμα της αυτονομίας εμπεριέχει την κριτική του ιδεολογικού εγκλεισμού, η αμφισβήτηση δεν μπορεί να φτάσει ως την αμφισβήτηση της αμφισβήτησης χωρίς να καταρρεύσει η θεμελιώδης βάση αξιών που συγκροτούν την αντιεξουσιαστική θέσμιση.

Ένα τρίτο ερώτημα τίθεται από το ίδιο το πέρασμα του χρόνου, που φέρνει μία ιστορικοποίηση και μία ανάστροφη ιζηματοποίηση στους κόλπους της συλλογικότητας. Παρατηρείται συχνά μία ένταση ανάμεσα σε «παλιούς» και «νεώτερους», ανάμεσα στην εμπειρία και στην καινοτομία, στη μέθοδο και τον πειραματισμό, από την οποία πηγάζουν διάφορες κατηγορίες περί «άτυπης ιεραρχίας». Παρότι αυτή η φράση είναι αντίφαση στους όρους, καθώς είναι ίδιον της ιεραρχίας να είναι τυπική, η

πραγματικότητα δείχνει ότι συχνά «παλαιοί» και «έμπειροι» σχηματίζουν ένα απολιθωμένο τείχος που εμποδίζει τη δημιουργικότητα «νεώτερων» και «άπειρων» να εκφραστεί, όπως κάποτε είχαν εκφραστεί οι πρώτοι απουσία ιστορίας. Ενώ στις κρατικιστικές συλλογικότητες η εμπειρία τυποποιείται, (μέσω της ρητής ιεραρχίας) και ανακεφαλαιώνεται ως αυθεντία, στην αντιεξουσιαστική συλλογικότητα, θεμελιωμένη στην άρνηση κάθε πολιτικής αυθεντίας, η εμπειρία έρχεται συχνά σε αντιφατική σύγκρουση με τη δημιουργική απείθεια της καινοτομίας.

Με ποιον τρόπο μπορεί μια αντιεξουσιαστική συλλογικότητα να υπερβεί αυτά τα ερωτήματα; Φυσικά, δεν υπάρχει σταθερή απάντηση, όμως ίσως μια απάντηση βρεθεί στον απεγκλωβισμό του πολιτικού της χρόνου μέσω της σύνδεσής του με την αναδημιουργία του ελεύθερου δημόσιου χώρου. Φυσικά, αυτή η αναδημιουργία υπερβαίνει την ίδια την συλλογικότητα, αφού αφορά την κοινωνία.

Για να γίνει αυτή η σύνδεση μέσα στον χρόνο και να διαρκέσει, η αντιεξουσιαστική συλλογικότητα οφείλει να είναι ανοιχτή, αμεσοδημοκρατική και ανανεώσιμη. Η ανανέωση της εμπειρίας μέσω της πράξης σημαίνει την ανακεφαλαίωση της γνώσης και της πείρας που παράγει η πράξη μέσω της θεωρίας. Η πράξη προηγείται της θεωρίας, όμως η πράξη πρέπει να καταγραφεί, να ερευνηθεί, να διαλευκανθεί θεωρητικά. Η αντιεξουσιαστική συλλογικότητα οφείλει να δημιουργήσει θεσμούς παιδείας και αναπαραγωγής των σημασιών. Θεσμούς διάδρασης με τη συλλογική πολιτική πράξη αλλά και το ευρύτερο κοινωνικοϊστορικό πεδίο. Οι ελεύθεροι κοινωνικοί χώροι είναι τέτοιες μορφές και ήδη υπερβαίνουν τη συλλογικότητα από τη δράση της οποίας δημιουργούνται.

Μπορούμε ίσως σχηματικά να ερευνήσουμε τον πολιτικό χρόνο της αντιεξουσιαστικής συλλογικότητας σε τέσσερις στιγμές. Όλες εμπεριέχουν και προϋποθέτουν τη δημόσια σύγκρουση με τις κατεστημένες εξουσίες.

Η πρώτη στιγμή, όταν η συλλογικότητα ανοίγεται προς την

κοινωνία περιλαμβάνει την αρχική διάνοιξη ενός ευρύτερου περιβάλλοντος επιρροής. Η δημιουργία ελεύθερων κοινωνικών χώρων αποτελεί το όριο αυτής της στιγμής. Αν το όριο δεν ξεπεραστεί, μέσω του ανοίγματος στην ευρύτερη κοινωνία, πέραν της συλλογικότητας, τότε οι χώροι γίνονται αυτοαναφορικοί και αργά ή γρήγορα καταρρέουν εσωτερικά.

Αν το όριο ξεπεραστεί, τότε περνάμε στην επόμενη στιγμή, που μπορεί να συμβεί μόνο με την κοινωνία, δηλαδή πέραν της συλλογικότητας, δείγμα πως η δράση της συλλογικότητας ξεπερνάει την ίδια την συλλογικότητα. Περιλαμβάνει τη συνδημιουργία δικτύων αλληλεγγύης, επικοινωνίας και δράσης, τοπικής, περιφερειακής και παγκόσμιας εμβέλειας. Σημαίνει τη δημιουργία ενός περιορισμένου ιδιωτικού/δημόσιου χωρο-χρόνου ελεύθερης επικοινωνίας και ενός περιορισμένου δημόσιου χωρο-χρόνου τμηματικής πολιτικής απόφασης.

Έπεται η διάνοιξη του ελεύθερου δημόσιου χώρου, που προϋποθέτει τη ρήξη με τους κρατικούς και κεφαλαιοκρατικούς μηχανισμούς και τη δημόσια πολιτική ανυπακοή. Είναι το πρώτο βήμα για την αναδημιουργία του ελεύθερου δημόσιου χώρου, με την κοινωνία, από την κοινωνία. Το δεύτερο βήμα είναι η ρητή αυτοθέσμιση, η δημιουργία θεσμών μέσω της ρητής διαβούλευσης, που να πραγματώνουν τις σημασίες της αυτονομίας σε κοινωνικές λειτουργίες και η πλήρης ρήξη με το κράτος.

Θα μπορούσαμε να φανταστούμε τη ρητή αυτοθέσμιση αν θεωρήσουμε ένα αυτόνομο τοπικό δίκτυο, που να μην υπόκειται σε κρατική ή καπιταλιστική δικαιοδοσία και φορολόγηση. Εκφράζει έναν βασικό διχασμό μεταξύ ελεύθερων κοινοτήτων και του κράτους, όμως όχι μία αυτόνομη κοινωνία. Σημαίνει την εγκαθίδρυση ενός πλήρους ιδιωτικού/δημόσιου χωρο-χρόνου ελεύθερης επικοινωνίας και ενός περιορισμένου δημόσιου χωρο-χρόνου τμηματικής πολιτικής απόφασης. Όμως αυτό δεν είναι πλήρης κοινωνική αυτονομία, δεν εξαντλεί τον ορίζοντα του προτάγματος.

Για να θεωρηθεί αυτόνομη μία κοινωνία, πρέπει να έχει πλήρη δυνατότητα ρητής αυτοθέσμισης των κεντρικών θεσμών της, δηλαδή

της πολιτικής, της δικαιοσύνης, της παιδείας. Πρέπει να είναι ικανή να θεσμίζει τους ισχύοντες νόμους με ρητή, δημόσια διαβούλευση, με πολίτευμα την άμεση δημοκρατία. Αυτό προϋποθέτει την καταστροφή του κράτους και την υποταγή της οικονομίας στην κοινωνική αυτονομία. Σημαίνει επίσης την εγκαθίδρυση ενός πλήρους ιδιωτικού/δημόσιου χωρο-χρόνου ελεύθερης επικοινωνίας και ενός πλήρους δημόσιου χωρο-χρόνου κεντρικής πολιτικής απόφασης και πράξης.

Όπως έλεγε κάποτε και ο Καστοριάδης, ίσως απέχουμε πολύ από αυτό. Ίσως όχι.

Σημειώσεις:

1. Σε ελεύθερη μετάφραση «Αγρύπνια».
2. Ο κυκλικός χρόνος του ετήσιου ημερολογίου.
3. Ο γραμμικός, κυκλικός ή σπειροειδής χρόνος της επίσημης ιστορικής αφήγηση

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 18